

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo ..... 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbil Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

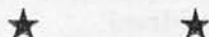
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50.

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbil Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

VOJNA V EVROPI	41
ANTON DEBELJAK: PREVEJANEC — MOŽEVINA	45
E. K.: NEVIDNI MOST	46
SLOVENSKI MUZEJ	50
IV. JONTEZ: PREGLED TUJEJEZIČNEGA ČASOPISJA	52
NASELITEV AMERIKE	55
ANTON DEBELJAK: SVEČNICA 1939	55
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	57
JAPONSKE BOŽANSKE METODE	60
MRAZ V ZDRAVNIŠTVU	62
"STARI KRAJI" V AMERIKI	63
ANTON DEBELJAK: POMLADNI SONET	65
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	66
ZA GOSPODINJE.....	68

CG

Jezero mesto ledenic

MALA ŠVICA, o kateri se navadno čita mnogo manj kot o velikih državah, ima tudi svoje zanimivosti, včasih bolj vredne pozornosti kot marsikaj, kar prihaja iz ust diktatorjev in kar se godi v "svetovnih" deželah. Nekaj takega poročajo sedaj njeni listi in revije in najbrže bodo ekonomski v velikih vojaških državah zelo natančno prečitali ta poglavja.

Švica je miroljubna, toda mir ni vedno odvisen od tistega, ki ga hoče, temveč bolj od tistega, ki ga noče. Kar se je zgodilo Belgiji leta 1914, ji je pokazalo, da mora biti tudi sama pripravljena za vsak slučaj. In če pride vojna, se ne vprašuje le, koliko smrti se lahko povzroči sovražniku, ampak tudi, kako se prehrani svoje ljudstvo. Bombe in granate so važne, kadar zamenja politika besedo z mečem, ampak živež je še važnejši. V švici so se torej vprašali, kako bi si zagotovili zaloge, če bi se zgodilo, da jih ne morejo dobiti od zunaj.

Gospodinja, ki nakupi iz praktičnih razlogov več živeža kot ga porabi prvi dan, ga shrani v ledenici. Navadne ledenice, električni in plinski hladilniki so prišli zlasti v Ameriki tako v modo, da niso nikakršna posebnost več. Velike družbe, ki kupčujejo z živežem, imajo ogromne stavbe urejene po enakih načelih kot domače ledenice in prevažajo meso, sadje, zelenjavo i. t. d. z vlaki in ladjami, v katerih je temperatura vedno pod ničlo. S takim ohlajevanjem so dosegli uspehe, ki bi se bili nekdanj zdeli neverjetni.

Vendar se pa še najdejo hiše, v katerih ni ne "refrigeratorjev," ne "frigidairjev" in tudi ne starokopitnih "ice box" in gospodinja, ki noče, da bi se ji v poletni vročini maslo stajalo, se posluži starinske metode, obstoječe v tem, da položi maslo v skledo mrzle vode.

Ko je postala vojna nevarnost resna, so se v švici domislili, da je ta način ohranjanja kljub starosti še vedno dober in da imajo v svojih hribih mnogo velikih "skled" s hladno vodo, ki je dovolj globoka, da ohrani vsaj v nižjih plasteh vedno dovolj nizko temperaturo. To so alpska jezera, s katerimi je Švica obdarjena.

Seveda, pšenica in koruza se ne more meni nič, tebi nič pogrezni v vodo. Nobena hrana se ne bi mogla tako konservirati brez primerne posode. Ker pa gre za ohranitev o-

gromnih zalog, morajo biti tudi te posode dokaj velike. Začeli so torej eksperimentirati s posebnimi tanki, dovolj močnimi, da je živež v njih varen in sposobnimi, da plavajo, kjer so potrebni. Zdelo bi se, da morajo biti v ta namen tako masivni, da bi bila njih praktičnost dvomljiva. Toda če se spomnimo, kar smo se učili v fiziki, spoznamo, da je stvar vse bolj enostavna. Po predhodnih poizkusih so začeli eksperimentirati na debelo in so izdelali šestdeset tankov po 250 ton. Sedaj jih pa izdelujejo za 500 ton. Kovinske stene so le tri do šest milimetrov debele, kar popolnoma zadostuje, ker je vodni tlak v globokejših plasteh dovolj močan, da se izravna z notranjim tlakom v tanku, napolnjenim z živežem. Eden inženirjev, ki so izdelovali načrte za te tanke, je dejal, da bi bila teoretično tenka mreža najidealnejša za taka rezervoarje.

Z ozirom na veliko raznovrstnost snovi, ki jih hočejo ohraniti, so izdelani načrti za več vrst takih tankov. Nekateri so primerni za tekočine kot raznovrstno olje, sadni sok, olje za industrijalne potrebe, gazolin i. t. d.; drugi bodo urejeni za razna žita, moko, kavo, sladkor in podobno; še druga vrsta bo za take snovi, ki zahtevajo stalno temperaturo izpod sedmih do devetih stopinj F. Taka temperatura se najde 125 čevljev pod vodno površino in v tej globočini bodo taki tanki normalno zasidrani.

Vprašanje je bilo sproženo, ali se živež ne bo pokvaril pod vodo. — Če je material, iz katerega so tanki narejeni tak, da ne prepusti vode, je vseeno, ali so te shrambe na zraku, ali v vodi. Važna je le notranjost tankov. Nekateri vrste živeža "dihajo," to se pravi, da potrebujejo gotovo množino suhega zraka, ki se mora od časa do časa obnavljati, da se živež ne pokvari. To velja zlasti za vsakovrstno žito. Številni poizkusi, ki jih je izvršil švicarski federalni zavod za poljedelsko preučevanje, so pa dokazali, da se to "dihanje" ustavi, če ni temperatura višja od sedmih stopinj Fahrenheita. V tem hladu žito "prezimume," ne da bi se kvaliteta pokvarila. Vendar je pa v načrtu, da se take vrste živež izmenja po preteku nekoliko let. Druge snovi, na primer olje pa ohranijo vedno svojo kakovost.

Pa čemu se vračati k takim starinskim

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

III.
LETNIK
1939-1940

+

3.

številka

Vojna v Evropi

Zgodilo se je, kar se je po neizprosni nujnosti moralo zgoditi in kar je moral predvidevati vsakdo, če ni namenoma mižal in mislil s svojimi srčnimi željami, namesto da bi gledal dejstva, kakršna so, prijetna ali neprijetna, lepa ali grda, a vsekakor resnična. Kar se je kuhalo vsa ta leta, se je naposled moralo skuhati in zavrelo je — skoraj da prepozno.

Kar je bilo, se ne da izpremeniti, kar je bilo storjeno, naj je bilo modro ali trapasto, naj se imenuje previdnost ali izdajstvo, se ne izbriše z nobeno zgodovinarsko gobo in zdelo bi se, da so v tem trenutku vsi spomini odveč, vsaka kritika preteklosti le potrata časa. Kar je sedaj, je — in dejstvom današnjega dneva, v katerih se porajajo jutrnja, je treba pogledati v obraz. Toda če ne bi bilo vsega tega, kar se — hočeš nočeš — vrača ob tej uri v spomin, ne bi bilo sedanje katastrofe, ali pa vsaj ne bi bila tako strahovita kot je. Kdor dvomi, da je ogromna, se bo moral kmalu prepričati, da je vsak optimizem neosnovan.

Kako se je pripravljaj in naposled izvršil nacistični napad na Poljsko, je na dlani. Morda so Hitler in njegovi pajdaši mislili, da pojde, kakor v prejšnjih slučajih, z blufom in da se jim novi rop posreči brez žrtev. Po izkušnjah z gospodom Chamberlainom se takemu upanju ni čuditi. Toda Monakovo se ne more vekomaj ponavljati in v Berlinu so morali računati tudi s tem, zakaj sicer ne bi bili mogli biti tako pripravljeni za tolovajski napad kot so bili. In ob tej točki ni mogoče pregnati bridkih spominov na vso nesrečno, skoraj idijotsko politiko, ki je sedanji naskok ne le omogočila, ampak mu izgladila tla tako, da si blazni rokovnjač ni mogel želeti ugodnejših pogojev.

Poljska je majhna v primeri z Nemčijo; toda ko je živela Čehoslovaška, je bila njena meja varna in tudi v slučaju napada, ki pa bi bil v onih razmerah skrajno neverjeten, bi ji bilo treba braniti le eno fronto, medtem ko so se sedaj nemške čete lahko koncentrirale na Slovaškem kot da so na svojih tleh. In poljski

vladi ne more biti prihranjen očitek, da je sama pomagala plesti bič, ki jo tepe sedaj, ko je izrabila smrtno zadrego češke republike in jo pomagala poteptati.

Morda je tudi v Londonu in v Parizu sedaj poteklo nekoliko solz, če so se spomnili, da je bila Čehoslovaška v centralni Evropi najmogočnejša trdnjava proti nacizmu in da so jo sami uničili. Če bi ne bilo tedanjega črnega izdajstva in bi znoreli Wotanovi oboževalci vendar sprožili krvavo pustolovščino, bi si danes svastičarji razbijali glave ob češki Maginotovi črti, zaveznikom bi pomagala češka armada, ki je bila ne le močna, ampak je imela najsijajnejšo moralo in Rusija bi bila s četami in zalogami na strani nasprotnikov nacizma in fašizma.

Vse to je danes izpremenjeno — v neprecenljivo korist blaznih zavojevalcev. Pravili so vsemu svetu, da so se vsa izdajstva izvršila za ohranitev miru; danes mora biti slepcu jasno, da so pripravila le strašnejšo vojno, ki bo zahtevala neprimerno več žrtev kot bi jo bila pred dvema leti.

Seveda bi se človek lahko ozrl še malo dalje v preteklost. Nekoliko divizij bi bilo leta 1931 zadostovalo, da bi bili Japonci pobrali šila in kopita v Mandžuriji in če bi bili ropa željni diktatorji videli, da ni šale, jim nikdar ne bi bil zrastel greben kot jim je; zgodovina najbrže ne bi beležila Etijopije, Porenja, Španije, Kitajske, Avstrije, Čehoslovaške — in brez vseh teh predpogojev ne bi nikdar bilo klanja, ki se pričinja sedaj. In ne bi bilo takih protinaravnih zvez, ne bi bilo blazno kaotične situacije, v kateri se sedaj nahaja svet.

Toda res je, da se strani v knjigi zgodovine ne morejo obrniti nazaj in da moramo sedaj sprejeti položaj, kakršen je, pa naj nam je všeč ali ne. Takrat nismo imeli moči, da bi bili speljali dogodke v našo strugo in sedaj moramo piti, kar so zvarili tisti, ki so imeli moč, vsaj deloma z našim, oziroma naših tovarišev dovoljenjem, po naši, oziroma njihovi krivici. In v teh razmerah je danes le vprašanje, kako moremo gledati na sedanjo tragedijo z našega, z delavskega stališča.

Vse proletarske armade niso preprečile, niso mogle preprečiti te katastrofe. Da niso mogle, ni krivo splošno pomanjkanje delavske zavesti. Mnogo te zavesti je sicer res izginilo, ali vsaj zadremalo; v nekaterih deželah — in daleč ni treba hoditi, da se o tem prepričamo — je še nikdar ni bilo dovolj. Zgodile so se taktične napake, ki jih razlagajo razmere. In sovražniki delavstva so našli — zlasti v nekaterih znanih deželah sredstva, s katerimi so potlačili ves razred tako na tla, da se ne more gani. Še nikdar ni bilo delavstvo tako zaslužnjeno kot je sedaj v diktatorskih državah, še nikdar ni bilo tako brez moči. Fašizem,

nacizem, falangizem in kakor koli se imenuje kuga, ki jo povzroča protiljudski bacil, je uničil vsako delavsko gibanje, brez katerega je sploh boj za svobodo in pravičnost mrtev. S tem ni rečeno, da proletarijat po "demokratskih" deželah lahko pleše po svoji lastni godbi in uživa vse slasti življenja. Toda možnost ima, da se giblje, da se organizira, da se bojuje. Tudi ta boj ni igrača in včasih se sovražnik poslužuje podlih sredstev, toda preprečiti vendar ne more boja, če so množice zavedne, če imajo cilj in če poznajo pot. V Ameriki ne bi nobena sila mogla preprečiti delavstvu, da pošlje v kongres in v državne zbornice toliko svojih — ne "demokratskih" in "republikanskih", ampak pravih delavskih zastopnikov, da bi postalo vsako delavstvu sovražno zakonodajstvo nemogoče. V Nemčiji, Italiji, sedaj na Češkem in Slovaškem je volilna pravica satira in vsaka organizacija obstoji le za to, da izpolnjuje fašistične ukaze.

Politično je ameriško delavstvo zaspano in nobene olepševalne fraze ne odpravijo te resnice, katero potrjujejo vsake volitve. Toda sčasoma se bo zdramilo. Dogodki v strokovnem gibanju pričajo, da zaspanost ni neozdravljiva. Svojih ciljev pa tudi tedaj ne bo doseglo, če bo osamljeno. Apel na proletarce vsega sveta ni bil prazna fraza; za delavstvo v vsaki deželi je važno, da ima zaveznike v delavstvu drugih dežel, da imajo proletarci v Evropi in Aziji, v Avstraliji in Afriki ne le voljo, ampak tudi možnost za organizacijo, za delo, za boj. Sistem, ki uničuje tako možnost, je sovražnik delavstva ne le v svojih mejah, ampak po vsem svetu.

Ta sovražnik se je v svoji blazni domišljavosti zapletel v vojno. In delavstvo, kar ga je zavednega, v njegovi lastni deželi želi z vso gorečnostjo svojega srca, da bi bil premagan.

Ali moremo mi, ki čutimo solidarnost s tem cvetom proletarijata želeli kaj drugega? Ali moremo ostati ravnodušni napram njegovi vroči želji? Ali se moremo vsega otresti s skomizgavajočim vzdihom, da to ni naša vojna in da nas zaradi tega ne briga, ali zmaga en imperijalizem, ali drugi?

Zdi se, da je neki Karl Marx imel nekoliko smisla za delavske interese in boje in težko bi ga bilo imenovati "izdajalca principov." Ta mož, ki je v proletarskih krogih menda nekoliko znan, pa v času naše civilne vojne ni tehtal izkoriščevalnosti severnjaških industrijskih gospodov in dejal, da niso nič boljši od južnjaških plantažnikov in da ga torej nič ne briga, ali podleže ta ali oni izkoriščevalec. Tudi ni sedel v senco pacifizma in razlagal vzrokov vojne na marksističen način, ampak ko so se v Angliji nagibale simpatije na stran juga, je napel vse svoje sile

in agitiral proti tem tendencam, naglašajoč absolutno potrebo, da zmaga sever.

Marx se ni prodal bostonskim in newjorškim industrijskim baronom; tudi se mu ni sanjalo, da bo zmaga severa osvobodila proletarce vsega sveta, ali vsaj Amerike. Ampak vedel je, da bi zmaga južnih secesionistov za dolgo dobo nametala delavskemu gibanju ogromne zapreke na pot in mislil je, da se noben cilj ne doseže, če se ne more korakati v njegovi smeri.

Angleške torije in francoske veleindustrijalce poznamo in o njihovih čustvih napram delavstvu se prav nič ne motimo. Toda angleški in francoski delavci imajo priliko, da se bojujejo z njimi, kjer in kadar je treba in znajo braniti te prilike. Če bi zavihrala svastika nad Londonom in Parizom, bi možnost vseh teh bojov minila kakor je minila na Češkem, ko so nacistični rokovnjači zasedli Prago. Prav tako vemo, da sedanja vojna ne ustanovi stalnega svetovnega miru in mislimo, da so nam nekoliko znani pogoji takega miru. Ampak zdi se nam — ali se nam je le sanjalo? — da ne bodo taki pogoji v vsej bodočnosti nikdar ustanovljeni, če ne bo proletarijat imel moči in prilike, da jih ustanovi.

V strokovnem gibanju je dovoljen boj za par centov boljše mezde, za priznanje organizacije, za malenkostno skrajšanje ur, kar vse gotovo ne rešuje socialnega vprašanja. Dovoljeno je, ker se s praznim želodcem in z armadami nezaposlenih v zaledju ni mogoče uspešno bojevati za višje cilje. V parlamentih smejo — in, dejali bi, da morajo — delavski zastopniki glasovati za predlogo, ki prinese delavcem nekoliko več pravic, pa tudi ne rešuje socialnega vprašanja. Glasovali bodo zanjo, tudi če glasujejo zanjo nedelavski zastopniki. In nihče jim ne bo mogel očitati, da so "izdali načela."

Kar je prav v domači, mora biti prav tudi v svetovni politiki.

Vojna je izbruhnila. Nismo je hoteli. Nismo je preprečili in je nismo mogli. Ta vojna je sedaj dejstvo. In za nas je vprašanje: Čigava zmaga bi mogla biti boljša za delavstvo? Ali pa vsaj: Čigava bi bila delavstvu manj nevarna?

Kakor v času civilne vojne nimamo nobenih iluzij. Smešno bi bilo, če bi pričakovali od Chamberlaina, da bi se bojeval za delavske interese. Ampak tragično bi bilo, če ne bi spoznali, kakšen udarec za vse delavsko gibanje bi pomenila zmaga nacizma in bi vsled tega z brezbriznostjo, četudi morda nehote pomagali svastiki. Nihče ne more tega bolje razumeti od zavednih nemških delavcev, ki so izkusili blagoslov nacizma od

Hitlerjevega prihoda in danes kličejo: "Dol s Hitlerjem! Porazite nacizem!"

Nemci so in ne sovražijo Nemčije. Tudi mi je ne. Nobene dežele, nobenega naroda ne sovražimo. Ampak če oni pravijo: "Nemčija mora biti poražena, da bo Nemčija svobodna," nimamo mi pravice, da bi jim ugovarjali, temveč se jim pridružujemo z vsemi svojimi simpatijami in z vsem svojim prepričanjem. Dol z nacizmom!

Anton Debeljak:

Prevejanec

Spoznaj, prijatelj, mojo družbo sam:
pri dramski spletki klije tu naš Joe;
v fakirstvu raste čarodej iz Goe;
v bankirstvu se blesti mi Beno tam.

Od knjig živi ta potnik z Mauna-Loe;
od tožb uspeva slavni Pravdoham;
botanik sodi dalje v moj seznam,
pa lovec, ki se spravi kdaj na boe.

In—last not least—še moj pretkani dever,
kirurg, ki hrani s samo se crklino...
"Ne boš," zafrkne naglo doktor Sever,
"bil Eskulap je vedno bister veвер,
vam drugim je prepustil mrhovino,
sam krmi se s človeško glupovino!"

ZAPADNO INDIJSKI OTOKI imajo ne-
navadno bujno tropično vegetacijo in so jo i-
meli že, ko je Columbus prvič prišel tja. Med
vsemi domačimi rastlinami pa ni skoraj nobe-
ne, ki bi imela poljedelsko vrednost. Sedaj go-
je na teh otokih pomaranče, mandlje, sladkor,
kakao, cimet, bambus, banane, muškat — a
vse te rastline so prišle iz drugih krajev. —
Na teh otokih tudi ni bilo kač pred prihodom
belcev, sedaj so jih pa vsi gozdovi prepolni. Za-
nešene so bile tja v časih, ko je cvetela trгови-
na s sužnji.

Kdor bi bil vedno rad tak, kakršni so dru-
gi in se trudi s posnemanjem, ne bo nikdar
tak, kakršen bi moral biti.

Moževina

Seve, Marinka zdrava je deklina,
ni čudo, da možilo jo prijemlje.
Ko h peku gre po slance in po žemlje,
uzre iz dalje brhkega brkina.

Obstala je. Pretveza: trgovina.
Na tla spusti denar. "Če fant ne dremlje,
ga kar uslužno mi pobere z zemlje.
Mordà me zvabi še na kupo vina."

Kovač pa prasne v jamo smradotoka.
Kako dekile naj svojcem kupi kruha,
to ni ti mar, usoda samouha!

Najhuje pa Marinko to užali,
ko slišno so za pleči ji brbljali:
"Poglej jo no, nerodnega otroka!"

Kovač—kovavec za 10 dinarjev.

INDIJANSKI JEZIKI so igrali zelo važ-
no vlogo v času svetovne vojne. Nemci so na-
vrtavali telefone zaveznikov in na ta način do-
bivali mnogo informacij. Da bi se to prepreči-
lo, so v Ameriki naučili nekatere Indijance, da
so pošiljali in dobivali poročila v svojem jezi-
ku. Nemška špijonaža ni mogla do konca voj-
ne uganiti, v katerem jeziku se vrše ti tele-
fonski razgovori in tako jim je vse, kar so sli-
šali, ostalo nerazumljivo.

BERMUDSKA SKUPINA, kamor bogati
Amerikanci radi zahajajo na prezimovanje in
na medene tedne, šteje okrog 360 otokov, ob-
ljudenih pa je le dvajset.

Nevidni most.

Od debla se je veja odkrhnila.

Pa kaj?—Seveda se bo posušila...

PO DEŽELI SO BILE POVODNJI, da so se komaj najbolj sive glave spominjale in pripovedovale mladini, ki ni nič kaj rada poslušala, kako je bilo, ko so po strehah čakali na čolne in s sodi narejene splave, ko je razjarjena voda nosila drevje in pohištvo in živalska trupla dol proti Savi, ki ni poznala bregov, ko je na eno njivo nanesla toliko peska, da je bila kakor prod, na drugo pa blata, ki se cele mesece ni posušilo...

Kaj bi poslušali take povesti, ko sami doživljamo vse to in še hujše? Ti starci vedno mislijo, da morajo vsakomur prodajati svoje spomine in da je bilo v njihovih časih vse bolj važno. Kdo mara za istorije, kadar noben trenotek njegovo življenje ni varno in mora gledati, kako mu razbesnelo vodovje vse uničuje? Pomoči je treba, rokavi se morajo zavihati; z vsemi svojimi spomini niso napravili nasipov in jezov—in sedaj, v teh strašnih časih govore o dogodkih iz svoje davno mrtve preteklosti...

Setve so bile uničene—iz česa se bo mesil kruh? Kaj bo imela živina za krmo? Voda je našla vsako špranjo, kapala skozi strehe, curljala skozi stenske razpoke, razjedala temelje in delala kvar na polju in v hišah, ljudem in stvarim, in celo mrtve na pokopališču je motila. Iz njenega šumenja in bučanja je bilo slišati škodoželjnost in bahavost: silna sem in mogočna; če se mi zazdi, uničim vaše delo, izpridim vašo zemljo, vam naplavim bolezní, potopim vas in vašo živino in vaše otroke...

Zvonovi so zvonili in kjer je bilo suho, so procesije nosile bandera in klicale svetnike in svetnice na pomoč. Iz oblakov pa je lilo kakor da ni bilo dovolj mokrote v rekah in potokih, v jezerih in ribnikih, po barjih in močvirjih, po njivah in cestah in povsod. Padal je dež in obup, bliskale so strele in groza in pogum je opešal kakor ovca, ki se je po dolgem naporu v valovih vdala usodi.

Naposled, ko so se od same enakomernosti in dolgočasnosti naveličali, so se besi

unesli in mavrica se je prikazala. In ljudje so si ogledali škodo, ki so jo hudobci zapustili. Eni so stiskali pesti, drugi so vzdihovali. Toda tožba ni pospravila hiše, jeza ni priklicala žita iz premočene zemlje. Začeli so popravljati in reševati, kar se je dalo rešiti.

Nekateri so premerili blatno puščavo, preudarili in preračunali, segli v žep—in bil je prazen. Beli svet, ki so ga uredili ljudje po svoji visoki pameti, pa je tak, da ni ne seme na, ne pluga, ne živine, ne gnojila brez vse-mogočnega forinta in mnogo grošev je treba, preden se moreš upati na trg in mnogo znojnih kapelj in žuljev zahteva vsak groš.

Tisti, ki so šteli, česar ni bilo, so se zagledali v daljavo, prek gora in prek morja...

* * *

Nad deželo je prišla suša. Ljubo sonce, ki daje življenje ljudem in živalim in rastlinam, ki privabi studenec iz hriba in metulja iz gosnice, je zasijalo z vsem svojim bliščem in zažarelo in ogrelo zrak, da je izginil zadnji oblaček in se je led začel tajati na gorskih vrhovih. Iz zemlje je izsesalo vlago, da je postala prah; izsušilo je studence in razgrela pesek, da bosa noga ni mogla stopiti nanj. Korenine so iskale kapljico, da bi jim raztopila hrano in jim jo naredila užitno, pa je niso našle, kolikor daleč so mogle seči. Cvetlice so povešale glavice, žito je porumenelo, preden je dozorelo, drevje je sipalo suho listje. Krave so mukale, koni so drgetali, divje živali so prihajale iz gozda, da bi našle napoja v bližini ljudi, ki ga sami niso imeli.

Kako bo kruha iz žita, ki umira, ko še ni dobilo zrnja, kako bo vina, ko je trta vsa sežgana? Kaj, o sonce, blago sonce, ki si vir življenja, si storilo, da prinašaš smrt?

Molitve se dvigajo, glasne, neme, polne upa, polne strahu, do nebes ne sežejo. Včeraj je bilo vroče, danes žge kakor da se je žarka obla spustila iz višav in objema zemljo s svojimi žarki kakor z ognjenimi jeziki. Za hišo se je vnel senik, v daljnem gozdu poka kakor da gori...

Kako visoko si se povzpel, o človek, modri človek! Koliko skrivnosti, skrbno varova-

nih si otel prirodi! Stotero njenih sil si ukroti, da ti služijo kakor vdani hlapci in ti pomagajo ustvarjati bogastva, brez katerih ne ceniš več življenja. Pa posije sonce z žarom, katerega ni vsak dan vajena kri v tvojih žilah in ti sežge travo na senožeti in repo na polju in ti razbela kožo in vžge ogenj v možganih—pa si ne moreš pomagati—ne s svojim umom, ne s svojimi stroji. Brezmočen si kakor otrok, ki ga noge ne nosijo. Ponosen včeraj kakor kralj, si danes slab in majhen in ne veš, kam bi se obrnil, kaj prijel . . .

Tudi nad soncem so zakoni in ti so ukazali, da je moralo odnehati. Na nebu so se zbrali oblaki, sivi, skoraj črni kakor ogromne grozeče pošasti, a ljudje so jih pozdravili. Bliiski so začeli švigati in gromi so se razlegali od obzorja do obzorja, ljudje pa so si oddahnili. Dež se je vлил kakor da se vrača vesoljni popot, a ljudje so odkrivali glave, hiteli k vodnjakom in odpirali hleve.

Naposled vendar!

Naposled — ker nič ne traja vekomaj. A bilo je pozno, za mnoge prepozno. Komisije so cenile škodo in vpraševale, kaj in kako. Tudi ljudje so vpraševali, s strahom v srcu, s strahom za dni, ki še niso bili rojeni—in odgovarjala je lakota.

In zopet so bolne duše strmele v daljavo, v nedogled . . .

* * *

Bogovi nadlog so iznajdljivi, bolj od človeškega uma, ki meri daljave vsemirja in prodira v nevidne atome skrivnosti. Segli so v globočino zemlje in premaknili skalo, pa so se zagugale hiše in cerkve in gradovi, zemlja je zazijala, potok se je obrnil v drugo stran, ljudje so bežali izpod streh in matere so zbirale otroke okrog svojega krila.

Nagajivi bogovi, ki hočejo imeti svojo zabavo, so poslali v deželo čudno bolezen, da je obiskavala stare in mlade, moške in ženske, jim jemala moč iz mišic, jih polagala v posteljo in mnoge v grob. — Na delo, zdravniki! Tu je posel za vas. — Kako naj opravimo, ko nas je premalo in bolnikov stokrat preveč. In ko je hudobec neznan, pa moremo komaj ugibati, kako naj se ga lotimo . . .

O bogovi nadlog imajo polne mehove iznajdb in presenečenj.

In mnogo oči ni videlo bližine in slutnje

so plavale v neznane kraje, na drugi strani sveta . . .

Tako je bilo v deželi, da so ptice, ki poznajo koledar kot najboljši zvezdoslovec in se ravnaajo ne le po dnevu, ampak po uri, kadar jih kliče jug, prezgodaj odletele.

“Ptice se vrnejo, kadar pride spet pomlad v deželo, vi pa, če odidete, se izgubite v tujini. Nazaj vas več ne bo . . .”

* * *

Nad deželo je plaval ogromen, črn netopir, metal sence v vse doline in zavijal vrhove v mrak. Ni bil netopir, a ljudje mu niso vedeli pravega imena. Strašna mora je tlačila prsi in jemala pljučam zrak. V srcu se je zganil čut, razmahniti se ni mogel; v glavi se je rodila misel, pa ni smela na dan.

“Na svojih tleh živimo; tukaj smo se rodili mi in naši starši in naših staršev starši; tukaj so naše pravice,” so govorili.

Pa je zarohnel odgovor: “Zakone piše gospodar in on deli pravico; Kar on ukrene, je prav in hlapec ne sodi o pravicah. Tlačani ste bili in prezgodaj ste pozabili na bič in razbeljeno krono.”

Tiha misel je šepetala: “Ljudje smo kakor vi; mi orjemo in sejemo, vi uživete. Kdo naj bi bil hvaležen?” A glasno se ni upala izpregovoriti, zakaj misel je bila puntarska in upornost je prva med smrtnimi grehi.

Zakon je dejal: Pokloni se gospodarju—in klanjali so se, četudi so hrbti bili izmučeni od trdega dela. Dalje je dejal zakon: Daj gospodu delež, ki ga zahteva. In dajali so, dasi so si trgali od ust.

Zapeli so pesem, da bi vsaj na praznik pozabili na skrbi in nadloge, na svoje muke in na svoj gnev; pa je zagrmelo: “Nehajte! Prepovedana je. Zapojte pesem vdanosti in češčenja kot se spodobi podložnikom.” Razvili so zastavo, ko je dan bil slovesen, pa je zaklicala prepoved: “Ne te! Gospodovo zastavo dvignite, da bo plapolala nad strehami in zvoniki in nad vrhovi gora po vsej deželi!”

Zakoni in prepovedi; biriči in sodišča; gospodovi uradi in mračni zapori—življenje je bilo tesna steza in zamižati nisi smel v zamišljenosti, da ti ne bi noga stopila na prepovedana tla, kjer so bile zanke in pasti. Vse je bilo urejeno; red je bil zakon in postava, a nekateri so v skroviščih svojih duš po noči, kadar je vladala nema tišina, mislili, da je red

zadužil življenje in zakon ubil pravico.

Bili so nemirni duhovi, ki niso znali malikovati in so gledali iz današnjega dneva v jutrnjega, verujoči, da ga je treba pripraviti in so drugim govorili tako. Pa so jim zamašili usta in povezali roke, zakaj vsi dnevi in vsa leta in stoletja naj bodo taka kakor je ukazal gospod in sama tiha misel na izpremembo je prevratna in zločinska . . .

Nemirni duhovi so poletavali čez meje dežele, čez širno morje v daljni neznani kraj, kjer so slutili drugačno pravico in bolj široko pot. Čim bolj železen je bil red v deželi, tem bolj je vabil bajni tuji kraj . . .

"Tudi ti, Tone?" je vprašal Jurij in v njegovem glasu je bilo začudenje.

"Tudi jaz, tovariš," je odgovoril Tone in zdelo se je, da mu ni lahko. "Če se ne morem navžiti zraka, poginem. Duši me, da ne morem dihati, krč mi lomi ude in glava mi je težka od prepovedanih misli. Žene me proč, preden me zastrupi okuženi zrak."

"Potrpi. Vdaj se kakor mi."

"Vdati se ne morem. Če bi ostal, bi prelomil tisočkrat tisoč zakonov in se zaletel v milijon prepovedi. Ne bojim se ječe; izkusil sem zapor. In—saj je vsa dežela robijašnica. Biriči te imajo v pesteh v veliki hiši, biriči so za tabo na vseh potih, v tvojem domu, na polju, v logu in ob tvoji postelji. Ne goni me strah. Le življenje je prazno, delo brez smisla, čas izgubljen."

"Če pojdeš, boš sam izgubljen. Tujina te pogoltne, govoril boš tuje besede, pel boš tuje pesmi, ljubil tuje ljudi in pozabil na deželo."

Tone je odkimal.

"Odhajam, ker ne morem pozabiti. Potujem, ker si hočem ohraniti ljubezen. Moja duša pojde z menoj in vse, kar je v njej."

Jurij ni mogel razumeti. Glava se mu je zibala na levo in na desno, pogledal je prijatelja in mu stisnil roko s čutom bolesti, potem se je obrnil, zamahnil z rokama in odšel. Še en izgubljen sin, ki se izneveri materi . . .

* * *

Velika je tujina in čudna. Toneti in Janezi in Jerneji je dolgo niso razumeli—nekateri nikdar ne. Od nekaterih le jemlje, jemlje in jemlje, pa jim še očita skorjo, za katero so dali svoje srage, svoje zdravje, često svoje življenje. Nekaterim ne daje ničesar, nekaterim malo, nekaterim mnogo, kakor v deželi.

Boginja sreče je ista in življenje je igra—kakor doma. Izgubiš, zadeneš—pa pravijo: "Nič ni vreden," ali pa: "Veljak je." Pepče je kupil papirjev, ko niso bili nič vredni, ker se jih je prodajalec hotel iznebiti; nenadoma se je obrnilo—Pepče ni vedel, kako in zakaj, a danes se vozi v limuzini, ima palačo in ljudje se mu klanjajo, ne meneči se za to, da je pozabil stari jezik in se novega ni naučil. Martin je delal v rudniku dvanajst let. Potem jih je zasulo. Trem tovarišem je rešil življenje, a sam je poginil in pokopali so ga v grobu reveža . . .

Kdor je odšel iz dežele brez duše, je v tujini ni našel; kdor jo je prinesel s seboj, je ni izgubil.

Ampak med novim krajem in deželo so globoke doline in visoke gore, široke reke in še širše morje; roka ne seže čez to daljavo in beseda se izgubi, ko je komaj izrečena. Življenje ima mnoga pota, eno tukaj, drugo tam. Kako bi vedeli, kaj delajo v tujini, ko ni mogoče videti in slišati?

Cela skupina Janezev je enkrat odšla na poset v deželo in na suknje so si pripeli znake tujega kraja, ki so v dolgem času postali njihovi znaki in znamenje, da spadajo skupaj. Pa so ljudje gledali in govorili: "Ali si videl? Javno kažejo, da so postali tujci. Naši niso več."

V deželi so zidali velik dom in pripravljali slovesnost, ko bo dozidan. Pa so sporočili v tujino, kaj nameravajo in koliko bo treba opeke in kamenja, lesa in stekla in kako bodo morali znotraj vse urediti. V tujini pa so bili slabi časi; zgodilo se je nekaj nepojasnjenega in na tisoče Janezev in Petrov in Lojzetov je z milijoni Williamov in Patrikov in Vaclavov trkalo na vrata, ki se niso odpirala in preštevalo zadnje ostanke drobiža, ki je usihal kakor mlaka v puščavi. Komaj da je bilo še za kruh brez masla—za danes in za jutri in potem —

Za veliki dom v deželi, za stolpiče in barvana okna se ni dalo pričarati ne srebra, ne dobrega papirja. Pa so dejali: "Saj smo vedeli; pozabili so na nas. Nasitili so se v tujini sebičnosti in zdaj jim je nauk, da naj vsak gleda nase. Izgubili so se nam kakor da so utonili."

* * *

Silni viharji so hruli po svetu in niso prizanesli deželi. Grmelo je in treskalo, bliski

so švigali preko vsega neba, zemlja se je tresla in grobovi s požirali cele legije. Smrt je postala tako vsakdanja, da ni mogla več pretresti nobene duše. Nasilstvo je snelo krinko in glasno govorilo, da je le ono vir pravice. Zemljo je gnojila kri, ogromni kosi jekla, prihajajoči iz ognjenih žrel, so jo pa parali, trgali in grebli globoke jame. Ob pokanju in rezgetanju je prekipevalo sovraštvo, ki mu je botrila pijanost, a v pičlih urah treznosti so si sovražniki izmenjavali tobak za kruh, vžigalice za sir in šalo za šalo. Ko je tromba dala znamenje, so se zopet morili. Včasih so se vsi vpraševali, zakaj. Odgovora pa niso dobili. Tistih, ki bi vedeli, niso mogli vprašati . . .

Tudi v tujem kraju so srca krvavela, a v deželi niso vedeli tega. Peščica Janezev ni mogla ustaviti divjanja, ki ga mogotci na troh niso mogli zajeziti. Enkrat pa ga bo vendar konec kakor povodnji, suše in potresa. Kaj bo tedaj z deželo? Skozi najgostejšo temo posije včasih sonce, iz groze se porodi blagost . . . Pa so napeli svoje moči, kazali tujini deželo, njene muke, njeno trpljenje, njene strahove in njene nade . . . In glasno so govorili o njeni pravici.

Seveda, med deželo in tujim krajem so hribi in reke in nepregledno morje . . .

Pošast je naposled omagala. Pokopali so mrliča, poskrili slepce in pohabljenca, kolikor so mogli, popisali mnogo listov, prevrnili mnogo plotov in začelo se je novo življenje. Morda je bilo le staro življenje, ki je šlo dalje svojo pot, a je pokazalo drugo stran. V deželi so obrisali solze in slišati je bilo klice veselja in pesem izpolnjenih upov.

V tujem kraju so kimali in svetile so se jim oči. Mnogo je bilo žalosti, marsikaj je v črni zemlji, kar se nikdar več ne vrne, a vendar sije sedaj sonce in obeta lepši dan. In zadoščenje jim je blažilo nove skrbi in olajšavalo nov trud . . .

Nade so najlepše, kadar plane po dolgi noči zarja na nebu in zapiše obljubo v višavah. Ko požira dan svoje minute in ure, poblede mnogo rdečila in marsikatero pričakovanje dobi zaušnice izza vogala. Lepo se je začelo v deželi, a kakor mladost in maj in devištvo je tudi lepota minljiva; dežela ni otok, na katerem bi beli bogovi in dobre Vile mogle ustvariti raj, ne da bi brezobzirni svet s svojimi krutimi rokami mogel posegati vanj.

Burja se poleže in gromi se izhrujejo, ampak dokler so mehovi polni, se razvezujejo in viharji si utirajo svojo razdiralno pot; voda zmrzne, voda izpuhti v soparo, se zbira v rekah in v oblakih in gromi zopet pretresajo zrak. Besi hrujejo nad severom in jugom in čez deželo poletavajo in ji groze.

Misli, lepe, visoke, svobodne, ali ste zopet čule prepoved? Čuti, blagi, topli, mogočni, ali vam je zopet uklenjeno srce? Duhovi nemirni, ki hrepenite po spoznanju, po resnici, po pravici, ki silite v višave, iščete sonce in prižigate bakle—ali se je vrnil tisti red, ki ukazuje hlapcem in prepoveduje tlačanom, ki vam zavezuje oči, maši ušesa in obrezuje kri-la? Ali so vsa ta leta šla v kolobarju in prišla nazaj v čase, o katerih smo verjeli, da so davno pokopani? . . .

Jurij hodi po dolgih, samotnih potih, ker se boji svojih misli in ne more živeti brez njih. Ljudje so postali molčeči; beseda je nevarna, naj bo izrečena tako, ali pa tako. Meniš, da si ž njo zatajil svojo misel, a poslušalec jo je uganil; saj se je morda izlegla tudi v njegovi glavi. A kako bi v teh časih vedel, kako jo sodi sosed, ki ti je nekaj bil prijatelj, pa mu je vsakdanji kruh le važnejši od prijateljstva.

Jurjeve misli pa so žive, mogočne; več kot pol njegovega življenja je v njih. Če jih hočete ubiti, morate ubiti njega.

Ni dovolj, da so v njegovi glavi. Tam so kakor da jih ni. Na dan hočejo, na svetlo morajo, da mu ne raznesejo lobanje. A prepovedane so in na njegov jezik ne smejo. Kaj bi pomagalo, če bi stopil na vrh gore in pogumno in mogočno zaklical v dolino? Tisti hip bi mu bile roke zvezane, usta zamašena in misel bi bila v temnici. Pa vendar mora na dan, mora v svet—mora, da ga ne zaduši, mora, ker je potrebna, ker je resnična, ker je pravična. Mora se odeti v besedo, ker jo je življenje samo porodilo in hoče, da se sliši, da sreča misli iz drugih glav, enako prorojene, da se združi z njimi, da zraste, da postane mogočna kakor ogenj, ki je vodil zatirano pleme v obljubljeni deželo.

A kdo naj izreče besedo, ki ne sme iz ust, ker jo imenujejo nevarno? Kdo? . . .

Po odleglih potih hodi Jurij, dan na dan, sam samotni, le z mislijo kot družico. Hodi daleč iz mesta po travnikih, kjer se ne more skriti ogleduh, hodi po gozdovih, kjer

spremlja drevja in grmovja šumenje njegove misli kakor basovi na klavirju. In danes je splezal na hrib . . .

Kdo naj izreče besedo, ki je potrebna kakor kruh in voda in jo ima na jeziku ves dolgi dan, a iz ust je ne more izpustiti? Komu naj jo zaupa? Odkod naj se razleže? . . .

Čuj!

Kakšna prevara se je skrila v večernem zraku in ga moti? Ali so mu živci že tako prenapeti, da se bliža blaznost ali smrt? Ali je beseda postala manija, da jo sliši, neizrečeno kakor da prihaja iz nebeških višav ali iz brezdanjih globočin ali od onkraj sveta, ko je vendar le v njegovi glavi, v njegovi duši, neukročena kakor lev, a tiha kakor grob?

Ni blaznost, ni razgreta fantazija, Jurij. Zabrenkaj na eno struno in vse enake strune se zglase. Svet je velik, a misel je mogočna in daljavam se smehlja. Zabrenkala je struna tvoje duše in v drugi se je oglasila, ker je enaka tvoji, koprni in stremi in upa in veruje kakor tvoja. Povzela je tvojo besedo, ki je prišla do nje po nevidnem mostu preko hribov in dolin in prek morja, izrekla jo je, da se bo slišala in donela po svetu, dokler se ne izpolni.

"Potujem, ker si hočem ohraniti ljubezen; moja duša pojde z menoj in vse, kar je v njej," je dejal Tone, ko je odhajal. In sedaj vidiš, da je njegova duša ostala živa in v njej vse tako, kakršno je bilo. Enake strune so nape-

te v njej in zato se oglašajo, kadar zabrenka velika radost ali globoka tuga na tvoji. Svoje življenje mora živeti v tujem kraju; njegova noga mora stopati po tujih tleh, njegova roka mora kopati v tuji zemlji, sukati tuja kolesa, dvigati tuja bremena, seštevati tuje številke, zidati tuje domove, vzgajati tuje otroke. Iz žita s tujih poljan si mora mesiti kruh in s suknom iz tujih predilnic odevati svojo nagoto. Njegovo delo je vzela tujina, svoje bodoče dni si gradi v tujem kraju. Kako bi ga sovražil, kako zanemarjal, ko diha njegov zrak in pije njegovo vodo, ko je v njem našel ljudi, čuteče in misleče, trpeče in garajoče, koprneče in upajoče, sebi podobne, tovariše in sobojevnike?

Dežela pa je ostala v njegovi duši; kadar jo radost objame, povzdigne tudi njegovo dušo, kadar jo zadene nesreča, občuti njegova duša vso boleost in v urah največjega trpljenja zadostuje neizrečena beseda, pa jo ta duša razume in sprejme in izpolni njeno željo.

Oddaljen je, preoblečen, nekatere šege je izpremenil, gladko se brije in tujinščino govori, ta pol pozabljeni sin dežele, izgubljen pa ni. Od src do src, od duš do duš, za veselje in žalost, za trpljenje in prizadevanje, za želje in nade in za nepremično vero v bodočnost je zgrajen neviden most. Noben potres ga ne poruši, nobena bomba ga ne razdene in nesmrtna ljubezen hodi po njem z neslišnimi koraki . . .

Slovenski muzej

V NAŠIH LISTIH ČITAM, da je Narodni dom v Clevelandu sklenil, osnovati pod svojo streho muzej ameriških Slovencev. Ni dvoma, da je ta sklep resen in storjen po temeljitem prevdarku. Zato je pričakovati, da se tudi izvrši in s tem izpolni želja mnogih, ki jim je naša kultura pri srcu in gledajo preko današnjega dneva tudi v bodočnost.

Povod temu sklepu je najbrže dala zbirka, ki jo je v dolgih letih nabral Matija Pogorelec in jo misli, kolikor mi je znano, oddati kakšni zanesljivi organizaciji, da se ohrani za poznejše čase. Pogorelec je nabiral sistematično in ni prezrl nobene prilike, da doda svoji zbirki kakšen dokument našega življenja v

Ameriki. Tako ima sedaj že veliko množino zanimivosti, ki so same po sebi že majhen muzej.

Čital sem, da se ljubljanski muzej poganja za to zbirko. Sam želim temu muzeju vsak uspeh. Name je naredil globok vtis, ko sem bil še otrok. V tistih časih ni imel sedanjega čednega poslopja, ampak svoje predmete je imel nekoliko zbrane, nekoliko razmetane pod streho stare gimnazije poleg Mahrove trgovske šole. Tam je bila tudi vadnica, katero je malokdo tako imenoval; bolj znana je bila pod imenom "ibungšola" (Ubungschule). zakaj slovenstvo Ljubljane, vsaj oficijelno, je bilo takrat še mlado, saj je bil dr. Costa prvi Slovenec, ki je zasedel županski

stolec v glavnem mestu Slovenije. Tudi slovenske šole so bile v resnici bolj nemške kot slovenske.

Vadnica in prvi razredi gimnazije, kjer se je v slovenskih paralelkah tudi poučevalo več predmetov v nemščini kot v slovenščini in kjer smo več slišali o Schillerju kot o Prešernu, so nas vodili po hodnikih, kjer smo videli izkopine iz stare Emone; te so nas zvale k egiptovski mumiji (ali jih je bilo več?) in na otroško dušo so vse te čudovitosti, o katerih smo prav malo vedeli, morale narediti globok vtis. Mnogo pozneje je človek spoznal, da je muzej za kulturo naroda zelo važen zavod in ker se ima v malem, še na vseh straneh okrnjenem narodu kultura na vsakem polju boriti z ogromnimi težavami, želi človek vsakemu takemu zavodu srečo in uspeh.

Toda kar se tiče ameriških zanimivosti, mislim, da spadajo v Ameriko, zlasti če nimajo duplikatov, kar velja za mnoge predmete Pogorelčeve zbirke. Stališče ljubljanske muzejske uprave je seveda razumljivo; če ne bi bil nikdar prišel v to deželo, bi najbrže tudi sam mislil, da je v Ljubljani središče slovenskega kulturnega življenja in da spada tja vse, ker se nanaša nanj. Toda v Ameriki ni le nekoliko raztresenih izseljencev, temveč je tukaj majhna Slovenija, ki živi in bo nemara živela par let več kot sodijo pesimisti, pa ima zato svoje potrebe, ne le krušne, ampak tudi duševne.

Res je, da ne more biti obstanek slovenstva izključna briga tukajšnjih rojakov; saj morajo tudi doma skrbeti za svoje vsakdanje življenje. Toda narodni čut ni tukaj nič manjši kot ob Savi in Dravi, včasih je morda še bolj živ. Tukaj vsaj nismo nikdar ugibali, ali bi bilo za nas bolje, da pridemo pod Hitlerja ali pod Mussolinija. Naša narodnost večinoma ni kričava, ampak utajiti se ne da. Ohranila se je precejšnjo dobo in obupali še nismo nadnjo. Nemara tudi "staremu kraju" ni čisto vseeno, ali smo, ali nas ni.

Toda če naj slovenstvo v Ameriki še kaj časa živi, se mora opirati na kaj svojega, imeti središča, okrog katerih se zbira, organizacije, v katerih je njegova moč, zavode, ki mu kažejo, kaj da je. V tujini živimo in zato ni brez pomena, kako nas ona pozna in sodi. Pa ni lahko, zbuditi njeno zanimanje, zakaj majhni smo in povprečen Amerikanec pozna

komaj nekaj geografije največjih narodov. Povejte mu, da ste iz Ljubljane, pa mu to pomeni toliko kot kakšna vas v Siriji; kaj šele, če omenite Kamnik, Domžale ali Mokronog. Kljub vsem težavam in oviram pa so si Slovenci v svojih naselbinah pridobili mnogo ugleda in simpatij, četudi ni bilo vedno vse tako kot bi bilo želeti; še sedaj imamo rojake, ki so le Kranjci ali "Grahniški" in druge, ki znajo le povedati, da so prišli iz Avstrije. Na srečo jih ni mnogo, ki se sramujejo pravega imena, sicer bi bili že davno utonili v tujem morju.

Ne prihaja mi na misel, da naj ustanovljamo muzej zato, da se pokažemo in postavimo. Če bi bil to edini ali glavni namen, ne bi bil vreden truda, ki neizogibno čaka na začetnike in izvrševalce ideje. V prvi vrsti potrebujemo tak zavod zase in za mladino. Muzej ima vrednost le tedaj, če se človek v njem lahko kaj nauči in če ima toliko privlačnosti, da se gre radovednež rad učiti. Paradne institucije si lahko privoščijo velike skupine, kjer najneznatnejše žrtve posameznika mnogo zaležejo zaradi velikega števila posameznikov. Mi smo majhni in razmere nas vedno spominjajo na to.

Dober muzej pa je šola, če je osnovan s takim namenom. In tako šolo potrebujemo v Ameriki za ameriške Slovence. Gospodje v Ljubljani so gotovo bolj pripravljeni za take naloge. Strokovnjaki so, tukaj pa se bodo večinoma amaterji morali lotiti dela. Ampak to ni nič novega; skoraj vse, kar imamo tukaj, so morali izvršiti diletanti, pa so—ob vsej skromnosti—marsikaj izvršili dobro. Tudi za ureditev in upravljanje muzeja si bodo znali pridobiti potrebno znanje, četudi z večjimi težavami kot izvedenci v domovini. Voditi jih bo morala zavest, da snujejo zavod, ki naj koristi ameriškim rojakom in ki mora zaradi tega biti tukaj; zakaj ameriški Slovenec, ki se hoče poučiti o našem življenju, o naši preteklosti in sedanosti ne more hoditi v Ljubljano po ta nauk.

Ampak naloga je velika in če začetniki ne bi bili pripravljeni na ovire in težave, bi bilo res bolje, da bi prepustili vso brigo staremu kraju in si umili roke. To bi bila pač velika škoda in verjetno ni, da se pri Narodnem domu ne bi zavedali bremena, ki so si na nprtili. Bila bi škoda, če bi stvar propadla, zlasti

ker bi ustanovitev takega muzeja znatno olajšala drugo nalogo, ki je mnogim rojakom zelo pri srcu in katere so se nekateri že lotevali, pa niso dosegli uspeha, ker so bile zapreke prevelike; to je sestava vsaj kratke zgodovine ameriških Slovencev. Že v Pogorelčevi zbirki je mnogo materijala, ki bi vsaj pokazal pot, kje se more in kje je treba iskati podatke, katerih si zgodovinar ne more sam izmisliti.

Muzej, zlasti če imamo tudi to nalogo pred očmi, ne more biti delo nobenega posameznika, tudi ne posamezne majhne skupine, ampak zahteva sodelovanje vseh, ki imajo kaj zanimanja za stvar. Vsaka naselbina, naj bo še tako majhna ali odlegla, prihaja pri tem v poštev; zakaj po vseh živijo in so živeli Slovenci in to življenje je zapustilo sledove, ki naj jih muzej zbere in postavi na pravo mesto. Povsod so ljudje, ki znajo kaj povedati o tem, kar se je godilo, kar so doživeli ali zvedeli od staršev, tovarišev ali tujcev. Povsod se najde kakšen predmet, ki je v zvezi s takimi dogodki in jih ilustrira, četudi ga njegov posestnik nemara sploh ne smatra za važnega.

Slovenci so snovali svoje organizacije, bili so včlanjeni pri drugih organizacijah, udeleževali so se vsakovrstnih bojov, a le tisti, ki so bili prizadeti, znajo in morejo povedati, za kaj je šlo in kako je bilo. Toda noben posameznik ne doseže vseh; to delo se more posrečiti le, če je organizirano in—da se ne pozabi—če ima organizacija sredstva za izvršitev. Taka organizacija bi bila mogoča ob muzeju in bo sploh potrebna, če hoče muzej sam doseči količkaj popolnosti in sistematičnosti.

To se pravi: treba je zbuditi zanimanje za stvar povsod, kjer živi naše ljudstvo in mu bar ni najvišji ideal na tem svetu. Zlasti pa bo treba pridobiti pomoč velikih organizacij, katerim je samim ležeče na tem, da se slovenstvo čim dalje ohrani, ne le v prvotnih naseljencih, ampak tudi — vsaj v srcu njihovih otrok.

Če se to zgodi, se ideja muzeja lahko posreči in ustanovi zavod, katerega veliko važnost lahko slutimo, prav oceniti pa jo bomo mogli šele tedaj, kadar bo seme vzkalilo in prinašalo plod.

Pregled tujejezičnega časopisja

IVAN JONTEZ

NI ZLA BREZ DOBREGA, pravi ljudski pregovor v mnogih jezikih in tako se lahko reče tudi o gospodarski krizi, ki že deset let trpinči Ameriko. Prinesla nam je na primer prve poganjke nad vse potrebnih socialnih reform; uveljavila je načelo, da ni država tu samo zato, da skrbi za dobrobit bogataškega sloja, temveč v prvi vrsti zaradi ljudstva samega; in poleg pomoči bankirjem in industrijalcem je prinesla tudi obsežna reliefna javna dela ali W. P. A.

W. P. A. je bila vsa ta leta predmet bolj ali manj originalnih in včasih zdravih ali duhovitih, še češče pa neoriginalnih in puhlih šal. Zato je v Ameriki še dandanes mnogo ljudi, ki te ustanove ne jemljejo resno in ji niso pripravljene priznati nobenih zaslug.

In vendar so se pod okriljem W. P. A. izvršila ogromna in izredno važna dela, če-

prav so jo istočasno na vse mogoče načine ovirali in tudi grdo izkoriščevali v osebne in politične namene. Koliko cest, mostov, raznih poslopij so na primer zgradili delavci W. P. A., koliko rek regulirali in koliko parkov in igrišč uredili! Saj že skoro ne vidite več v deželi nobenega občinskega ali državnega podvzvetja, pri katerem ne bi sodelovala W. P. A.!

Tudi kultura in zgodovina nista bili pozabljeni. W. P. A. je organizirala gledališki projekt, ki je bil njen ponos, dokler ga ni zatrl kongres, čigar nazadnjaški člani menda mislijo, da široke ljudske plasti ne potrebujejo gledališča — to naj ostane rezervirano premožnejšim ljudem! — in da brezposelni gledališki igralci ne zaslužijo opore in kruha; slikarji in kiparji so dobili priliko, porabiti svoje zmožnosti in si obenem zaslužiti skromno eksistenco pri raznih umetniških podvzetjih; s po-

močjo brezposelnih učiteljev je bilo organiziranih na tisoče različnih izobraževalnih tečajev za odrasle in mladino; brezposelni novinarji, pisatelji in pisarniški delavci so dobili zaposlitev pri raznih pisateljskih projektih, ki so producirali že na stotine knjig, v katerih je zbrana zgodovina raznih krajev in ustanov in mnogo drugega materiala, ki je kričal po obdelavi. Delo, ki so ga izvršili ti projekti vzlic mnogim zaprekam, je tako ogromno, da se lahko brez pretiravanja reče, da bi slavljena "privatna inicijativa" omagala pod njegovo pezo še predešen bi se ga mogla pošteno lotiti. Obseg teh del je pač tolikšen, da presega zmožnosti in sredstva vsake posamezne privatne skupine, zlasti, ker ne prinašajo povračila v obliki — denarnih dobičkov.

Med zveznimi religioznimi projekti te vrste, ki zaslužijo vso pozornost in tudi oporo, je tudi Tujejezični novinarski projekt W.P.A., ki je bil ustanovljen v začetku 1939. leta v Clevelandu in o katerem nekateri ljudje trdijo, da je bil prvi poizkus te vrste v deželi. Namen tega podvzeta je, vzeti iz clevelandskih tujejezičnih časopisov vse podatke o gospodarskem, družabnem, kulturnem in političnem gibanju in udeleževanju posameznih narodnostnih skupin v Clevelandu ter jih v izčrpnih oblikah pregledno urediti v nekakšno enciklopedijo dejanja in nehanja naših narodnostnih skupin. Ko bodo dovršeni, bodo prišli zvezki te enciklopedije, označene z imenom Foreign Language Newspaper Digest, na police clevelandskih javnih knjižnic, kjer bodo na razpolago vsem proučevalcem pestrega narodnostnega mozaika, ki tvori večino našega prebivalstva.

Ali je to delo potrebno in koristno? Pa še kako! Bliža se namreč čas, ko bo začelo naše tujejezično časopisje hirati in umirati. To je dejstvo, ki ga ni mogoče zakriti niti odvrniti. Njegova usoda je pač usoda vsega živega: dokler je stvar potrebna, živi, čim pa dovrši nalogo, zaradi katere je bila priklicana v življenje, se mora umakniti in umreti. Tak je zakon življenja, kateremu se mora vse pokoriti, tudi ameriško tujejezično časopisje.

To časopisje pa je nekaž zelo važnega, dosti bolj važnega kot se vidi večini ljudi, vključivši večino ameriške javnosti. V neštehtih letnikih tega časopisja je namreč zapisana zgodovina narodnostnih skupin, ki tvorijo o-

gromen del današnjega ameriškega prebivalstva, zgodovina njihovega dejanja in nehanja, raznih uspehov in neuspehov, napredovanja in prelivanja v novo narodnostno zlitino, ki bo postala ameriški narod jutrnjega dneva, in utripanja njihovega srca in miselnosti sploh. In Ameriki ne more biti vse eno, kaj se zgodi s temi zgodovinskimi arhivi, ki jih bo potrebovala, ko bo naposled skušala doznati, odkod je prišla in kakšni vplivi so jo oplojevali v veliki topilnici narodov, v kateri se je rodila! V njenem interesu je, da se ti prevažni dokumenti kar najdlje ohranijo.

Ampak, kako? Časopisni popir je zanič: po nekaj kratkih letih začne siliti narazen kar sam od sebe in ko neki časopis razpade in izgine, je izgubljena tudi zgodovina, ki je bila zapisana v njem. Vrh tega je dobiti celotne letnike posameznih časopisov v večini slučajev samo pri podjetjih ali organizacijah, ki jih izdajajo in se kaj lahko izgubijo ali drugače uničijo, kakor je bilo izgubljenih že mnogo letnikov še izhajajočih ali bivših tujejezičnih časopisov v Ameriki. V tem pogledu je bil torej že skrajni čas, da se je nekaj storilo. Zato je treba to stvar — Tujejezični novinarski projekt W. P. A. — iskreno pozdraviti.

Kako se pa to delo vrši? Clevelandski projekt, kjer dela okrog devetdeset ljudi, ima v rokah časopise enajstih narodnosti. Slovenci smo zastopani z "Enakopravnostjo" in "Ameriško Domovino." Dela se na vsakem letniku posamezno. Prevajalci izberejo iz vsake številke vse domače novice, poročila o gospodarskih, družabnih, kulturnih in političnih dogodkih, ki se neposredno tičejo vsake posamezne narodnostne skupine, dalje vse uredniške članke in komentarje, dopise, pesmi in druge spise, katerih avtorji so priseljenci ali njihovi otroci, nato pa prevedejo v angleščino jedro sleherne take novice, dopisa, članka itd. Potem gre vse v uredniški oddelek, kjer se ves zbrani material sistematično uredi, nar kar se vsak letnik tiska in veže v knjigo.

Ko to pišem, še ni dokončan letnik 1937, ki je prišel na vrsto kot prvi. Izdana pa je bila pred časom poskusna knjiga, v kateri je zastopana vsaka narodnost s prvima dvema tednoma omenjenega letnika. Ta knjiga, ki je izzvala mnogo pohvalnih komentarjev v clevelandskem ameriškem in tujejezičnem časopis-

ju, pa zadostuje, da si ustvarite dokaj točno sliko, kakšen bo ta Digest ali Pregled.

Vsak Pregled bo razdeljen na šest delov: Posamezniki, Narodnostne organizacije, Krajevne zadeve, Nova domovina, Stara domovina in Svet. Prvi del bo ogledalo posameznikov, čijih javno udejstvovanje se zrcali iz njihovih časopisov: kulturnih in drugih javnih delavcev, dopisnikov, trgovcev in raznih profesionalcev itd., ki bodo razvrščeni po abecednem redu; v drugem delu bo zastopana sleherna domača organizacija teh narodnostnih skupin s posebnim poglavjem, v katerem bo izčrpno opisana njena zgodovina od novega leta pa do Silvestrovega; poglavje Krajevne zadeve vsebuje domače zadeve, predvsem križanje mnenj in boje in praske (v tem pogledu bo posebno zanimiv slovenski Pregled, vsled pogostih spopadov in prask med lokalnima dnevnikoma in skupinami, katere reprezentirata); poglavje Nova domovina bo ogledalo miselnosti in čuvstvovanja priseljencev z ozirom na njihovo novo domovino; peti del (Stara domovina) bo naslikal odnos priseljencev in njihovih otrok do stare domovine; šesti in zaključni del (Svet) bo pa odkril Amerikancu, kako smo gledali na svet in svetovne probleme.

Tako bodo ti Pregledi miniaturne slike našega življenja in prizadevanja. Kot taki bodo neprecenljive vrednosti za ameriške zgodovinarje in socijologe, ki bi drugače — vsled nepoznanja vseh teh jezikov, za vedno izgubljenih letnikov in drugih potežkoč — morda nikdar ne imeli prilike, proučiti zgodovine priseljenega dela Amerike pri njeni korenini. Da se že marsikateri Amerikanec zaveda velikega pomena tega dela, izpričuje med drugim tudi predgovor k poskusnemu zvezku Pregleda, ki ga je napisal Robert C. Binkley, načelnik odbora Joint Committee on Materials for Research of the Social Science Research Council and the American Council of Learned Societies, in tehnični svetovalec tega projekta, v katerem berem med drugim tudi sledeče stavke:

“V zgodovini ameriškega naroda je bila doba, ki se je pričela z masnim priseljevanjem v drugi polovici 19. stoletja, potem se pa nagnila v zaton po uzakonitvi priseljeniških omejitev v povojnih letih, čas odločilne-

ga razvoja. Druga polovica 19. stoletja je videla prihod kontinentalne Evrope v naša mesta. Proces, ki je prekvasil te kontinentalne Evrope v del ameriškega naroda, je najbrž že dosegel svoj višek in bo nemara po dveh generacijah stvar preteklosti...

“V tujejezičnem časopisju so ohranjeni neprecenljivi zapiski o tem prelivanju (ali asimilaciji). Ampak to je domala zapečaten knjiga za ameriške znanstvenike, ki so drugače kvalificirani za to nalogo, kajti jezikovne ovire so tako rekoč nepremagljive.

“Če se v tem pogledu nič ne ukrene, se bodo ti zapiski porazgubili, ko bo netrpežni lesni popir, na katerem so tiskani, razpadel in bo obenem izmrla generacija priseljencev, ki še živijo in ki bi jih lahko prevedli (v angleščino). Zatorej je jasno, da je prevajanje in urejevanje teh zapiskov iz tujejezičnega časopisja... hvaležna naloga za pisarniške moči pri reliefnih delih.”

Binkley nedvomno ni edini Amerikanec, ki razume in pravilno ceni potrebo po ohranitvi zgodovine, ki se nahaja v časopisju priseljencev. In če bo tudi tam, kjer odločajo o takih stvareh, toliko razumevanja za to stvar, potem lahko upamo, da bomo nekoč imeli na policah naših javnih knjižnic kompletno izčrpno zgodovino naših priseljeniških skupin, kolikor je je zapisane v njihovem časopisju. Velika škoda bi bila, če bi to podvzetje iz kakršnih koli vzrokov zaspalo — ne zaradi ljudi, ki si pri tem zaslužijo skromno eksistenco, ker zanje bi se že našlo kako drugo delo, temveč zato, ker bi se s tem ustvarila možnost, da se popolnoma izgubijo v tisku priseljencev ohranjeni zapiski njihove in — ameriške zgodovine.

ZLATE RIBICE nimajo v naravi zlate barve. Riba, od katere prihajajo, pripada krapom in živi v velikem številu v kitajskih rekah. Z dolgotrajno izbero in križanjem so Japonci dosegli sedaj povsod znane ribice zlate barve.

AZTEKI V MEHIKI so imeli pred prihodom Špancev staro vero, ki je imela strogo organizirano duhovniško hijerarhijo, samostane in je predpisovala izpoved.

Anton Debeljak:

SVEČNICA 1939

Ondan je jug pojužinal snegove,
ki prej zametli širno so ravnino.
Bela perut odeva še bregove,
pa tudi njej mudi se že v daljino.

Ta svet ,ogrnjen z višnjevo haljino
(prelestno delo starega Jehove
in biser v prstanu roké njegove)

mladenkam novo snuje moževino.

Ko v zimski hlad oko mi pogleduje,
moj duh na rahlo v sebi pozveduje:
"Bo dosti spet nesrečnikov, nesrečnic?"

A kaj za to? Trenotek težki splashne,
nato pa vsakdo iz globine dahne:
"Dal Bog, da več učakal še bi svečnic!"

Naselitev Amerike

V PRAŠANJE, odkod so prišli ljudje v Ameriko, je dolgo bilo sporno. Mnogo učenjakov je sicer že dolgo mislilo, da so se naselili iz Azije; temu mnenju so pa nasprotovale druge teorije. Nekateri so, na primer pravili, da ni treba iskati nobene naselitve, češ da se je človek razvil na ameriških tleh in nekatere najdbe so navidezno potrjevale to mišljenje, dokler niso bile dovolj raziskane in se je pokazalo, da so izkopane kosti pripadale ljudem, ki so živeli tukaj, ko je bila Amerika že nedvomno obljudena in so bili njeni prebivalci Indijanci. Teorija profesorja Staara je bila, da so prišli nekateri prvotni naseljenci iz Azije, drugi pa od vzhoda, iz Evrope in morda iz severne Afrike. Tudi Atlantida, ki je baje bila "vzhodno od Herkulovih stebrov"—to se pravi, od gibraltarske ožine, je igrala vlogo v teh teorijah. Nekateri mislijo, da te Atlantide sploh nikdar ni bilo in je bila povest, ki jo je Plato slišal od nekega egiptovskega duhovnika, izmišljena ali pa napačno povedana; drugi mislijo, da je bil to velik otok, ali cel kontinent med Evropo in Ameriko, tretji gredo še dalje in pravijo, da je Atlantida spajala Evropo in Afriko z Ameriko. Atlantida je baje v eni noči propadla; jeza bogov jo je pogreznila v morje. Taka katastrofa ne bi bila nemogoča; vulkanski izbruhi in potresi so povzročili podobne potope in razdejanja še v naših dneh. Med nekaterimi Indijanci v južni Ameriki je tradicija, da so njihovi pradedje prišli od vzhoda in njihove povesti govore o krasni deželi, iz katere so se baje rešili, preden je bila uničena na podoben način. Nekam podobna je teorija o kontinentu Mu, o katerem je bilo zlasti pred kakšnimi dvajsetimi leti mnogo pisanja. Ta kopnina je bila baje v Pacifičnem oceanu in je obsegala, če ne vseh, pa večino polineških in me-

laneških otokov. Podpirali so to domnevo z mnogimi argumenti in nekaterim se ni mogel odrekati znanstveni značaj, toda vse je ostalo le pri teoriji, ki ni našla mnogo odmeva v znanstvenih krogih. Služila pa je njenim zagovornikom za podlago nauka, da so prišli ljudje, ki jih napačno imenujemo Indijance, s tega kontinenta. Piramide, ki so jih našli v Mehiki, v centralni Ameriki in v nekdanji državi Inkov so mnogim dale povod za domnevo, da so prišli pradedje teh plemen iz Egipta in poleg piramid so našli tudi druge argumente za to mišljenje.

Nazorov je torej mnogo na izbero, ampak nazori včasih lahko pomagajo znanosti, niso pa sami ob sebi znanost. Smithsonian zavod v Washingtonu se ne zadovoljuje z nazori, ampak skuša dognati dejstva in je zaradi tega v zvezi z Narodnim muzejem organiziral deset ekspedicij, ki so pod vodstvom Aleša Hrdličke raziskavale kraje v Alaski in po otokih, ki so raztreseni med ameriško in azijsko kopnino v Berinškem morju.

Če pogledate na zemljevid, lahko opazite, da ta dva kontinenta nista tako daleč narazen kot se nam zdi, če mislimo na Kitajsko in čitamo, koliko časa potrebujejo najboljša moderna letala za polet čez Pacifik. Od Sewardovega polotoka v Alaski do najvzhodnejšega rta v Sibiriji je le nekaj več kot petdeset milj in ta daljava postane še bolj neznatna, ker so skoraj v sredi morske ožine Diomedovi otoki; bolj južno so pa v polkrogu površeni Aleutski otoki kakor most med obema kopninama.

Te kraje je Hrdličkova ekspedicija raziskavala od leta 1926 do 1938.

Naloga nikakor ni bila lahka. Alaska sama je večja od dveh Texasov, obljudena je pa bolj redko od Wyominga; vseh prebivalcev je

okrog šestdeset tisoč, približno polovica belcev in polovica domačinov; belokožci žive na južno vzhodnih otokih, v maloštevilnih mestih ob morju in ob železnici, domačini pa so večinoma raztreseni, tako da je s temi malimi izjemami vsa dežela divje gorovje, džungla in tundra. Razen ob zalivu je zemlja vedno zmrzla in kopati bolj globoko kot dva do dva in pol čevlja, je spojeno z neverjetnimi težavami. Razen v bližini belih naselbin ni mogoče dobiti nobenih zalog in pomoči. Vreme je v splošnem neprijazno, dežuje često in morje je viharno. V toplih mesecih pa delajo armade komarjev življenje neznosno.

V teh razmerah je delo komaj dva in pol do treh mesecev mogoče.

Kljub vsem tem težavam so ekspedicije dosegle izredno velik uspeh. Sedaj izdeluje dr. Hrdlička svoje poročilo, a preden bodo vse najdbe urejene, poteče več let. Nekatera dejstva se pa vendar že lahko smatrajo za dognana. Prvo se tiče Eskimov v Alaski. Doslej se je mislilo, da so vsi ti Eskimi enega samega tipa. Hrdličkove študije, ki jih podkrepjujejo najdbe mnogih okostij, pa kažejo, da se dele v dva tipa in morda celo v tri, od katerih se dva prav znatno razlikujeta. Indijanci v notranjosti Alaske in ob glavnih rekah so enega plemena, tako zvanega Atapaskan Tlinkit; toda v spodnjem delu kraja ob srednjem Jukonu je še vedno ostanek drugega plemena, ki je podoben algonkinskemu.

Otok Kodjak je nekdanj bil zelo obljuden; sedanji prebivalci, imenovani Konjag, govore sicer neko eskimsko narečje in so jih zato smatrali za Eskime. Toda po plemenskih lastnostih niso to, temveč so blizu Aleutom in Indijancem v južni Alaski. A preden se je to pleme naselilo na otoku Kodjak, je tam živelo ljudstvo, ki se je telesno in kulturno bistveno razlikovalo od njega in je tam prebivalo več stoletij. Zdi se, da je bilo sorodno z Indijanci v britski Columbiji in Californiji, ki se od drugih razlikujejo zlasti po tem, da imajo podolgaste glave. Aleuti, ki tudi govore eskimsko narečje, se osnovno razlikujejo od Eskimov in so sorodni z Konjagi in z Indijanci ob alaškem zalivu.

V nasprotju z domnevo, da so Poveljniški otoki (Commander Islands) blizu Kamčatke, ki so nekakšno nadaljevanje Aleutskih otokov, služili kot most za prehod iz Kamčatke

preko Aleutov v Alasko, je dognano, da niso bili ti otoki nikdar obljudeni pred prihodom Rusov.

Aleuti so zadnji naseljenci na otokih istega imena; pred njimi je tam živelo pleme, ki je bilo zelo podobno ameriškimi Indijancem. Zdi se najbolj verjetno, da so prišli Aleuti na svoje otoke iz bolj južnih krajev vzhodne Azije preko Kurilskih otokov.

Na kopnini in na otokih severno od Berinškega morja je ekspedicija našla dokaze nekdanje zelo visoke in umetniške kulture, ki je segala daleč v Sibirijo; krasni izdelki iz slonove kosti, ki so bili najdeni, so okameneli. Druga visoka umetniška kultura, osnovana na kamnoseštvi, obdelovanju slonove kosti in podobno, je bila na otoku Kodjak v časih pred sedanjim plemenom Konjag. Razne več ali manj ločene kulture, ki jih karakterizirajo krasni noži iz bazalta, dovršene posode in lonci iz kamna i. t. d., so bile najdene na aleutskih otokih.

Gotovo je sedaj, da je ob vsem obrežju Alaske, ob rekah in po otokih mnogih "mrtvih selišč"; nekatera pokrivajo mnogo akrov zemlje; v nekaterih krajih se nahajajo ostanki nekdanjega bivanja do dvajset čevljev globoko; v mnogih so jasni dokazi, kako se je kulturna menjala. Takih krajev je toliko, da se po tem lahko spozna, da je bil kraj nekdanj zelo obljuden.

O priseljevanju iz Azije preko Berinške ožine ne more biti nobenega dvoma več. Ob jasnem dnevu se otoki na ameriški strani lahko vidijo iz Azije in nasprotno. Take daljave niso delale domačinom nikdar zaprek, tudi če so imeli le majhne čolne iz kože; znano pa je, da so domačini ob Berinški ožini imeli in še imajo velike take čolne, ki so popolnoma sposobni za pot preko ožine. Odkar so prišli belokožci v te kraje, so pogostoma opazovali take prevoze, ki jih domačini ne smatrajo za nič posebnega.

Gotovo pa je, da se priseljevanje nikdar ni vršilo v velikih skupinah. Glavni razlog je ta, da na azijski strani ni bilo prilik za življenje velikih množic. Prihajali so po malem; ker so našli na ameriški strani nekoliko boljše življenjske razmere, so ostajali in šli dalje, ne kakor se je včasih mislilo, ob rekah, temveč ob morskem obrežju, proti jugu. To priseljevanje je najbrže trajalo mnogo tisoč let.

Vsi prihodniki so bili mongoloidskega plemena, toda že ob prihodu so se razlikovali po tipu, po jeziku in po drugih lastnostih, tako da ločitev v razne narode in rodove ni nastala šele na ameriških tleh.

Kadar bo ves materijal, ki ga je ekspedicija prinesla s seboj, urejen, bo Smithsonov zavod

obogačen z velezanimivo zbirko. Dr. Hrdlička je pripeljal s seboj veliko zbirko vsakovrstnih kulturnih predmetov, posode, orodja, okostij, mumij in slik in strokovnjaki čakajo z največjim zanimanjem na njegovo končno poročilo.

E. K.:

Julkina zmota

(Nadaljevanje)

17.

V JULKINO ZMAGOSLAVJE je zahreščal neskladen glas...

Dosegla je, kar je hotela in prepričana je bila, da mora vse pripisati le svoji modri spretnosti. To uro ni bilo v njej niti trohice fatalizma; včasih je verjela, da gre vsako življenje po poti, ki je stalno začrtana in je nobeno modrovanje in noben načrt ne more izpremeniti, da so vsi dogodki v zraku in jih človek doseže, kadar pride čas, da je naša volja le utvara, v katero smo se zaljubili, ker ugaja naši samozavesti in nam dviga ponos. Sedaj so bile vse take misli tako daleč od nje kakor najskrajnejša vsemirska svetovja od našega osončja. Njena volja se je hotela otresti jarma, ki si ga je bila v času mladostnega neznanja naprtila, osvoboditi se je hotela spon zakona, ki je bil zgrešen od vsega začetka in je postal neznošen. In da doseže ta cilj, je rabila vso svojo preudarnost, pretehtala vsako besedo, preračunala vsak korak. In tako je dosegla cilj.

Dosegla! — Nikdar prej ni tako jasno vedela, kaj pomeni uspeh. Modrijani pravijo, da daje delo zadoščenje. Modrijani često ne vedo, kaj govore. Če bi se bila vedno ravnala po vseh njihovih besedah, bi morala ostati priklenjena na Rika vse svoje življenje in sprejeti svojo revščino kot neizpremenljiv zakon, sprejeti vdano in spokojno kakor da je taka zadovoljnost časti vredna krepost. Ali ne stremljiva vsakdo po boljšem in lepšem? Ljudje se bore z zobmi in z nohti za dolar kakor se pes bojuje za svojo kost. In njej naj bi bilo to prepovedano? Če gre ona za ciljem, po katerem hrepeni ves svet, naj bi bila grešnica? Moralisti naj postavljajo pravila in polagajo člove-

ško ravnanje na tehtnico; ona je vedela, kaj je hotela in sedaj, ko je dosegla cilj, je lahko ponosna kakor vojskovodja, ki je preučil vse zemljišče, ocenil sovražnika, razpostavil svoje sile kakor figure na šahovi deski in prisilil nasprotnika, da je zašel v njegovo past. Zmagala je in njena duša lahko poje.

Pela je njena duša, pela. In poznalo se ji je, ko je prišla domov k materi, tako, da jo je ta vprašala, ali so Riku zvišali plačo, ali je zadela pri konjskih dirkah.

Julka je molčala. Ni se bala matere, vendar pa bi bilo potrebno vsakovrstno razlaganje, če bi ji sedaj povedala, kaj se je zgodilo. In v tem trenutku je hotela le uživati svoje zmagovalje.

“Vse ti povem, kadar pride čas,” je odgovorila, “sedaj me pa pusti, da sem vesela in zadovoljna.”

Takrat je padla senca na sončni vrt. Mor-da je oblak, ki ga ni bilo videti skozi okno, za hip zakril sonce. Julka se je spomnila, da bo treba povedati Riku. Seveda ni bilo to pre-setnetljivo; ves čas je vedela, da se ne moreta ločiti brez njegovega znanja, a čudno, da vendar nikdar ni mislila na to. Povsem naravno je, da človek ne more plavati, ne da bi se zmočil. In ničesar se nima bati.

Pa vendar je sitno, tako sitno, da je začel njen triumf pešati in je v njeno ponosno radost segla nervozna čemernost.

Pod je povoščen, vse luči po dvorani žare in fantje čakajo, z očmi jo požirajo. Ona je pripravljena. Godci so zagodli za ples in ona se zavrti. Vsakdanost je utonila v ritmu in zvoku in lagodnem gibanju. To je svet, ki ga ustvari magična palčica iz luninih žarkov in

cvetličnih dišav, napolnjen s prelestjo, za katero ni besed. Naenkrat začuti, da jo tišči čevelj. O — plesala bo vendar, tudi če bodo jutri noge polne žuljev, ampak resnica ostane, da čevelj tišči. Resnica je, da je težko reči možu, "zapuščam te," ko ni mogoče, kar zaloputniti vrata za seboj in izginiti izpred njegovih oči za vekomaj. To bi bila šala. Lahko bi izbruhnila vse očitke, tako da bi se njegove rame upognile pod njih težo, potem bi ga omerila kakor zmagovita kraljica premaganega zarotnika in bi odšla z odmerjenimi, ponosnimi koraki, zapuščajoča ga pobitega in ponižanega. Toda kaj naj mu očita, da bodo sodniki spoznali za veljavno in razrešili njene okove zaradi njegove krivice? Zakaj ona ne more biti kriva in osramočena. On mora biti vsega kriv in sam mora privoliti, da izrečejo tako sodbo. Torej ne sme očitati, ne kričati in ne ga ponižati, ampak se na lepem pomeniti. A kako se bo menil on, kako ji bo gledal v oči in kako bo požirala njegove odgovore?

Plačati bo treba tudi to ceno, toda velika je.

Junaško ni bilo njeno srce in začela se je oglašati bojazen, ki je bila vedno v njem, omamljena sicer in pokrita z domišljijami, pa vendar ne mrtva. Kaj, če postane nenadoma trdovraten in se hoče maščevati s tem, da ji odreče prostost? Če bi jo bil vsaj kdaj udaril — pred pričami, da bi se mogla pritožiti zaradi njegove okrutnosti. Ali pa, da bi bil pijanec; to bi ji nemara pomagalo. Toda Riko! — Lahko bi se nasmejal in povedal, da ni nikdar videla njega pijanega, on pa je njo vinenjo peljal domov...

Vse je bilo tako krasno, tako dovršeno, da ne bi bilo mogoče v vsem tkanju iztakniti najmanjše vrzeli, sedaj se pa naenkrat kupičijo težave in sitnosti in nerodnosti, da bi skoraj rajša naredila križ preko vsega, kar se je zgodilo kot da mu pogleda v oči s prosečo besedo.

Ej! Morda mu pa ni treba pogledati v oči, pa mu vendar lahko pove, kar mora. Piše mu. Tudi njemu bo morda lože tako...

Odlrašala je pismo do drugega dne, kajti zabavno tudi to ni bilo. Pomagalo pa tudi to ni, ker je morala ves čas misliti na sporočilo in ves čas je videla pred sabo papir in čutila pero v roki.

Ko se je drugi dan naposled pripravila,

se ji je godilo kakor neštetim drugim pred njo; pisala je, grizla peresno držalo, križala besede in stavke, trgala papir in začenjala iz nova. Težava, da najde prave izraze in jih zloži v prave stavke, je bolj in bolj dražila njene živce. Včeraj je dosegla največji uspeh svojega življenja, danes ne more napisati pisemca, ki ne bi delalo preglavic šestnajstletnemu modernemu dekletu... Po dveurnem brezplodnem prizadevanju je vrgla pero v kot, raztrgala zadnji papir, ga v naraščajoči jezi zmečkala in vrgla pod mizo kot da je živ in kriv njenih muk in se obrnila proti vratom. Hotela je ven, kamor koli, da pozabi na vse in najde mir.

Mir! Saj ni hrepenela po njem. Pri Riku ga je imela še preveč. Doživljava je hotela. vrtincev in tolmunov, užitkov in razvnetosti. Sedaj ima razburjenje in rada bi pobegnila od njega preko hribov in dolin.

Prokleta revščina! Vsega je krivo to sramotno pomanjkanje. Če bi bila bogata, ne bi bilo treba ne pomenkov, ne pisem, ne vseh teh nadlog. Najela bi dobrega odvetnika, odpeljala bi se v Reno in tam, pravijo, se vse opravi brez zaprek. Stisnila je pest in jo dvignila kakor da hoče zažugati bogovom, ki so ji storili tako krivico.

Tedaj je vstopila mati. Julka se je obrnila v stran, toda mati je opazila njeno togotu in vsa začudena vprašala, kaj se je zgodilo. Včeraj kakor da je prišla naravnost iz paradiza, danes pa kakor da se vrača s poseta v peklu. Julka se ji je hotela izogniti in oditi, pa ni šlo. Naposled, ko je spoznala, da materi ne more uiti, je zakričala, cepetajoča z nogami in mahajoča z rokami, z glasom, ki se je tresel od jeze in postal hreščoč: "Če moraš vedeti in ne znaš počakati, da ti sama povem, pa čuj! Ločiti se hočem. In Riku je treba povedati to."

"Za božjo voljo! Ločiti!" je zaklicala mati in zdelo se je, da medli. Toda to je bilo le prividno. Novica je bila tako nenadna in nerazumljiva, da je celo njo udarila po glavi; ampak omotica je takoj minila, le začudenje je ostalo.

"Kaj pa ti je storil?" je vprašala, pričakujoča odgovor, da je nenadoma zblaznel, kajti le tako bi bilo mogoče, da bi Riko, ki ga je

sama mehka dobrota, storil kaj takega, da bi pognalo ženo od njega.

"Kaj je storil?" je kričala Julka, hodeča po sobi kakor razdražena tigrinja; "vprašaj, česa ni storil. Kdaj se je resno brigal zame? Kakšen dom mi daje? Kakšno je moje življenje?"

Mati je sedla. Julka ima pač tak čas, ko jo vsaka malenkost razdraži, si je mislila, in treba je govoriti z njo kakor z otrokom.

"Sedi, sedi. Ali pa leži," je dejala. "Če sta se kaj skregala, še ni treba, da izgubiš vso razsodnost. Kolikokrat sva se sprla s tvojim očetom! Vsi zakonci se prepirajo. Brez tega bi bilo dolgočasno. Takoj po prepiru se obema zdi, da se je odprlo brezдно med njima. Ko se ohladita, pa spoznata, da je le špranja in da najbrže ves predmet ni bil vreden ene same hude besede."

"Za noben prepir ne gre, mati," jo je Julka zavrnila. Njeni živci so bili še vedno nemirni, začela pa se je premagovati, ker je zaslutila, da najde morda dober svet pri materi, če ga je sploh kje dobiti.

"Za noben prepir ne gre," je ponovila, "ampak za to, da se to življenje ne more več nadaljevati. Riko in jaz se ne razumeva. Jaz sem mlada, on pa je starokopiten. Jaz gledam navzgor, njegove oči so pa na tleh. Jaz hočem življenja, on pa mir. Nobenega smisla nima za gospodarstvo; če bi ga imel, bi bil že davno našel službo, ki bi nam dala resničen dom."

Mati ji je segla v besedo.

"Zaradi tega se jaz na tvojem mestu ne bi pritoževala. Tvoj dom se mi ne zdi nič slabši od našega in pomisli, kako dolgo sva midva že poročena. Rikov položaj se tudi lahko še zboljša. Doslej še ni bil brez zaslužka; kaj bi bilo, če bi bil leto dni brez dela? Vesela bodi, da nisi imela takih izkušenj."

Julka je zaničljivo zamahnila z roko.

"Ti nisi nikdar zahajala v visoke kroge, zato ne veš, česa ti primanjkuje. Vsak zidar ali tesar živi tako kakor mi, jaz pa nočem biti enaka tovarniški delavki."

Mati je razlagala pametno, toda njena zgovornost je bila brez moči. Pravijo, da najboljši učitelj ne more prepričati učenca, ki se noče dati prepričati. Bilo je kakor da govori ena o astronomiji, druga pa odgovarja s športnimi anekdotami. Navsezadnje je starej-

ša žena spoznala, da se bob ne skuha, če ga mečeš ob steno, zida pa tudi ne poruši. Lahko bi si bila umila roke po Pilatovem zgledu, toda tedaj ne bi bila imela v igri nobenega mesta več in srce je potisnilo razum v ozadje. Julka je prežala na vsako priliko, da jo pridobi — spomnila se je, da bo tudi z očetom še boj in bo potrebovala mater za zaveznico — in ko je opazila, da njeno nasprotovanje peša, je začela govoriti o Lipmanu. S tem je zbudila materino radovednost in njena igra je bila dobljena.

"Riko je star, Lipman je mlad in bogat. Riko ima nekoliko prijateljev, njemu enakih, pa nikdar ni niti mislil na višjo družbo. In če bi bil, bi bilo brez pomena, ker ni nikdar ničesar storil, da bi se kam povzpел. Z Lipmanovim denarjem mi bodo odprta vrata, ki so zastražena kakor vhod v nebesa. Tvoja hči bo kaj štela..."

Besede niso bile prepričevalne, ampak tega ni bilo več treba. Mati je že smatrala za svojo dolžnost, pomagati hčeri, četudi je imela še nekoliko dvomov o Lipmanu. Naposled se je vdala na celi črti in celo pomagala, sestaviti pismo za Rika.

Julka se je spominjala na njegove nekdanje besede, da ji ne bo delal napote, če se ji bo kdaj zazdelo, da najde več sreče ob strani drugega. Na tem je bilo osnovano Julkino pismo.

"Julkino spoštovanje se ni zmanjšalo niti za las... Čustva hodijo svojo pot, neodvisno od razuma... Nikdar ni nameravala tega, ampak zgodilo se je tako... Nekaj tujega bi vedno stalo med njima... Prijateljstva zaradi tega ni treba pokopati... Riko je vedno bil plemenit in zato lahko pričakuje, da bo za legalno postopanje našel razloge, ki ne bodo metali nobene sence nanjo... Zaradi otroka se lahko dogovorita; ona ne bo v tem oziru delala nobenih težav..."

Dva dni sta popravljali pismo in ves čas se Julka ni približala domu. Ko je bil dokument gotov, so bili že vsi materini ugovori in pomisleki pokopani. Vse, kar je bilo napisano, je smatrala za resnično in nikdar ji ni prišlo na misel, da je vse to za Julko le vojna zvijača, namenjena, da premaga vsak Rikov odpor. Mati je verjela, da ostane prijateljstvo nedotaknjeno in tolažila se je s tem, da dru-

žinski odnošaji niso več taki, kakršni so bili, ko se je ona poročila.

Pređen je bilo pismo odposlano, je pa vendar še enkrat vprašala Julko, ali je prepričana, da mora biti tako in da ji nikdar ne bo žal. Julka je hotela vzrojiti, v očeh ji je že bil srditi sijaj, na jeziku ostre besede. Pa se je spomnila, da mora še igrati vlogo, s katero si zagotavlja materino pomoč. Počakala je, da se ji je nagubančeno lice izgledilo, potem

se je nasmehnila in rekla: "Saj nočeš, da bi živela v leži. Ljubezen se ne da prisiliti. Našla me je in sedaj bi bilo nepošteno, če bi ljubičila drugega, pa pustila Riku vero, da sem njegova. Najbolje bo zame in zanj."

Neiskrene so bile te besede in vsakdo bi bil opazil teatralnost. Mati je ni, ker je imela le Julkino srečo na umu. In tako je bilo pismo odposlano.

(Dalje prihodnjič)

Japonske božanske metode

ZAČELO SE JE LETA 1931. Japonska armada je okupirala Mandžurijo, ustanovila vlado z nekdanjim kitajskim cesarčkom na čelu in razglasila "neodvisnost" nove države, ki od vsega začetka ni bila nič drugega kot japonska provinca. Svet je godrnjal, nihče pa ni storil nič odločnega proti temu ropu in ta pasivnost je dala fašizmu pogum za vse izgrede, ki so potem sledili na vseh koncih in krajih—od Etiopije do sedanje vojne.

Kakšno opravičenje je imela Japonska za napad na Mandžurijo? Vsako veliko tolovajstvo se opraviči na ta ali oni način; Mussolini, Hitler, Franco, vsi imajo opravičbe, ampak japonska je najoriginalnejša od vseh. "Ni se moglo zgoditi drugače kot se je zgodilo, ker je bila taka volja bogov, predvsem sončne boginje Amaterasu O Mi Kami. Uradno poročilo o dogodku, ki je baje izzval okupacijo Mandžurije, pravi:

"Dne 18. septembra 1931 je nekoliko kitajskih vojakov razpočilo mino z namenom, da iztirijo japonski vlak, ki se je peljal iz Čangčuna proti Mukdenu. Na srečo je bil v bližini tega kraja poročnik Kavamoto s šestimi vojniki. Kavamoto je direktni potomec neprekinjene linije samurajskih (plemenitaških) prednikov osem in štiridesetih generacij. Ko je spoznal, da se vlak približuje in da nobena človeška sila ne more preprečiti katastrofe, ker je bilo že več metrov proge razdejanih, se je obrnil do božanske sile in naprosil Amaterasu O Mi Kami za posredovanje. Njegova ponižna in goreča molitev je bila uslišana. Vlak se je pripeljal do točke, kjer je bila proga razdejana, tam se je polagoma dvignil, po zraku prešel preko nevarnega kosa, se na

drugi strani zopet spustil na progo in nadaljeval svojo pot. Pričanje strojevodje in kurjača kakor tudi poročnika Kavamate in njegovih šestih vojakov, ki so videli dogodek s svojimi očmi, dovoljno potrjuje resničnost tega nadnaravnega dejstva in na novo kaže vsemu svetu božansko poreklo japonskega naroda."

Tako je torej japonski militarizem začel zavojevanje Mandžurije po božji volji in rop ni bil dovršen s pretežno vojaško silo kot so mislili vsi brezbožni tujci s Kitajci vred, temveč z božansko močjo.

Prvo, kar so japonski militaristi storili, ko so dobili vso deželo v svojo oblast, je bilo to, da so izdali svoje ruske zaveznike. "Beli Rusi," ki so bili tam naseljeni, odkar so boljševiki zmagali v civilni vojni, so namreč pomagali Japoncem, ki so jim za to obljubili, da ustanove belo rusko vlado v Mandžuriji. Ko so Japonci prišli v Harbin, jih je na tisoče teh Rusov pozdravilo, nosilo japonske zastave, jim metalo šopke cvetlic in klicalo "banzaj!"

Toda zakaj naj bi Japoncem obljube veljale več kot njihovim evropskim vzorcem? Ubogi beli Rusi, ki so verjeli! Takoj prvi teden jih je na tisoče bežalo, na tisoče jih je bilo pometanih v ječe, na stotine jih je bilo ustreljenih ali pomorjenih na razne načine. Mladim ruskim dekletom se je godilo tako kakor kitajskim v sedanji nenapovedani vojni, denar in druge posesti so se pa kratko malo kar na debelo konfiscirale.

Taka je pač bila volja japonskih božanstev.

Uradno je Mandžukuo neodvisna država, kljub temu, da imajo Japonci tam sto pet-

deset tisoč vojakov, osemnajst tisoč žandarjev in štiri tisoč tajnih policistov; uradno so Japonci le svetovalci. V resnici je vsa državna kontrola v japonskih rokah. Ni ga urada ali uradnega oddelka, ni ga delodajalca, ki ne bi imel svojega "svetovalca" ali pa več njih. Kdo so ti svetovalci? — Ko je japonsko vojaštvo prevzelo oblast, je bil vsak Japonec, ki je znal jecljati malo kitajščine ali ruščine, imenovan na tako mesto. Mnogo jih je med njimi bilo zločincev, tihotapcev, avanturistov, prodajalcev opija, bordelnih lastnikov. Pet in devetdeset odstotkov vseh Japoncev, živčih tedaj v Mandžuriji je pripadalo tem kategorijam.

Ko so japonske vojaške oblasti spoznale, da se je vsak tak "svetovalec" hitro obogatil, so začele prodajati mesta svetovalcev in prevajalcev najvišjim ponudnikom. Neki Japonec, ki se je pokristijanil in se imenuje Nikolaj Nikolajevič Jagi, je plačal petdeset tisoč dolarjev za mesto "višjega svetnika" pri centralnem policijskem uradu. V dveh letih je bil lastnik mnogih posesti in je imel tristo tisoč dolarjev v banki. "Višji svetnik" pri kriminalni policiji, po imenu Eguči, je plačal sto tisoč dolarjev za to mesto. Prevajalci pri malih policijskih postajah so plačevali po tri do pet tisoč dolarjev.

V deželi je bil uveden policijski in vohunski sistem, ki bi se moral zdeti neverjeten vsakomur, kdor ne pozna japonskega militarizma. Živelo je devet različnih policijskih oddelkov: japonska inteligenčna služba, japonska žandarmerija, mandžurska žandarmerija, mandžurska državna policija, mandžurska žandarmerija, mestna policija, japonska konzularna policija, kriminalna policija, državna inteligenčna služba in povrh tega še železniška policija. Vsak oddelek je delal sam zase; namesto da bi sodelovali in se vzajemno podpirali, so si pogostoma nasprotovali. Vzajemno sovraštvo, ljubosumnost in nasprotovanje je bilo neverjetno. Glavna naloga članov vsakega oddelka je bila zalezovanje članov drugih oddelkov in vohunstvo. To pa ni preprečilo brezsrčnega izkoriščanja ubogih Kitajcev, iz katerih so izsiljevali vsi denar ob vsaki priliki in pod vsako mogočo pretvezo. Postala je vsakdanja navada, da so japonski žandarji vdrli v kakšno restavracijo ali kavarno po dnevi ali pa po noči, ukazali nata-

karjem, da puste vse drugo in jim postrežejo z jedmi in pijačami, a ko so se najedli in napili najboljšega, so odšli ne le brez plačila, ampak so še vzeli s seboj, kar koli se jim je zdelo—fonografe, radijske instrumente, prte, pijačo, zlate in srebrne predmete in druge reči.

Mimogrede je japonska žandarmerija znala izrabljati prostitucijo, hazardne igre, hiše, kjer se kadi opij i. t. d. za svoj profit. To so delali po vzoru ameriških raketirjev. Ko sta dva japonska žandarska stotnika ugrabila nekega bančnega ravnatelja in jima je moral plačati sto osemdeset dolarjev, da sta ga izpustila, je ta metoda prišla na dnevni red. Tako številne so postale take ugrabitve, da so Kitajci po vseh večjih mestih živeli v večnem strahu. Kljub previdno razširjenim govoricam, da so bili banditi odgovorni za te dogodke, je vsakdo vedel, kdo je v resnici "bandit." Kitajec Van Ju Čin je plačal dve sto petdeset tisoč dolarjev za osvoboditev svojega sina; potem pa je moral plačati štiri sto tisoč in še enkrat sto tisoč za svojo lastno svobodo. Čan Čin Ho je bil trikrat ujet in je plačal vsega skupaj pet sto tisoč dolarjev. Mo Ve Tan, lastnik neke veletrgovine, je bil dvakrat odveden in je plačal vsakokrat po sto tisoč dolarjev.

Vlada in japonska trgovina se poslužujeta podobnih metod. Glavni vir vladnih dohodkov je prodaja monopolov za vse, kar se le da misliti. Najvažnejši monopoli so: prosto prevaženje blaga na japonski vzhodni železnici, ki se vrši pod krinko japonskih vojaških zalog; monopol opija; prodaja mamil; gojitev maka; uvoz japonskih prostitutk; igralnice; loterije i. t. d. Celo monopol harbinskih dimničarjev imajo, ki ga je kupil neki podjetni Japonec za deset tisoč dolarjev in ima pravico, prisiliti vsakogar, da si da očistiti dimnik, če je potreben tega, ali ne.

Vsaka trgovina v Mandžuriji mora prodajati japonske izdelke. Velike japonske uvozne tvrdke dodajajo vsem trgovinam japonsko blago; enkrat na teden pride zastopnik in če ni bilo prodanega dovolj japonskega blaga, posreduje japonska žandarmerija in eventualno zapre trgovino. Ker imajo Japonci vso carinsko kontrolo, store vse, kar jim je mogoče, da preprečijo uvoz tujega blaga.

Za Japonce ni trgovina z ženskami nič

sramotnega in zato so jo uvedli tudi v Mandžurijo. Meseca aprila 1932 se je pričel uvoz in na stotine japonskih deklet je bilo prodanih v bordele, čajarne, kabarete, plesišča in japonske gostilne. Te ženske so popolne sužnje, ki jih nesramno izkoriščajo, pretepajo in včasih umore.

S prihodom Japoncev se je pričelo prodajanje opija, morfija, kokaina in heroina. V Mukdenu, Harbinu, Kirinu ni ulice brez takih trgovin. Na tisoče Rusov v Harbinu se je vdalo uživanju teh strupov in vsak dan se najdejo trupla teh nesrečnejšev na ulicah.

To je slika, ki kaže, kaj bi se zgodilo na Kitajskem, če bi Japonci zmagali in jo zaslužnili kakor Mandžurijo. In le majhna je, posneta po knjigi "Secret Agent of Japan," ki jo je spisal Amleto Vespa in je izšla sočasno v Londonu in Torontu v zalogi Victor Golancz, oziroma Ryerson Press. Za resničnost teh in nešteti drugih podatkov jamčita Edgar Snow, pisec knjige "Red Star Over China" in kitajski dopisnik "Manchester Guardian," H. F. Timperley, ki pozna razmere na daljnem vzhodu bolj kot večina Angležev.

Mraz v zdravništvu

Pred kratkim smo poročali o velikem eksperimentu, ki ga je izvršil neki nizozemski zdravnik s svojo "ledeno krsto," v kateri je mlada ženska, ki je že obupala nad življenjem našla svoje zdravje in svojo mladostno moč. Profesor de Lampl je dotlej delal svoje poizkuse z živalmi in le, ker je bila mladenka vsa obupana in ker je imel popolno zaupanje v svojo metodo, je prevzel njeno zdravljenje z mrazom in dosegel popoln uspeh.

Ameriško časopisje ni, kolikor je piscu teh vrst znano, nič poročalo o tem nadvse zanimivem slučaju. Ampak sedaj prihajajo v javnost vesti, ki živo obujajo spomin na Lampleve eksperimente. Nekateri zdravniki v Ameriki so začeli rabiti led na podoben način. Dva zdravnika v Philadelphiji, dr. Temple Fay in dr. Lawrence W. Smith, člana ondotne univerze sta sporočila ameriški družbi za preučevanje raka in ameriški zdravniški zvezi, da sta poizkusila rabo mraza pri bolnikih, ki trpe na raku in so neozdravljivi.

Njuna metoda je v kratkem sledeča: Bolnik pride v sobo, v kateri je temperatura 50 stopinj F., ali pa še nekoliko nižja. V posebno pripravljene postelje ga obdajo z ledenimi vrečicami in s cevmi, po katerih se pretaka ledena voda. Pred tem dobi zdravila, ki ga uspavajo in tako ostane speč v ledu po več dni. Njegova telesna temperatura pade pod 95 st. F. in njegovo stanje je podobno medvedovemu, kadar prezimuje.

Zdravnika nista pričakovala, da bo ta proces ozdravil raka. V vseh slučajih pa je bi-

la bolezen ustavljena; rak ni več rasel in se ni širil po telesu, v nekaterih slučajih pa se je celo zmanjšal. Že to je seveda velik uspeh, zakaj doslej niso poznali sredstva, ki bi v tako razvitem štadiju ustavilo napredovanje raka. Razume se, da je v zdravniških krogih veliko zanimanje za to metodo.

Drju. G. H. Parkerju na harvardskem vseučilišču pa je dala novo idejo. Že prej so v ondotnih laboratorijih delali poizkuse z ribami, dvoživkami in reptili na podoben način kot filadelfijska zdravnik, pri tem pa niso imeli v mislih raka, temveč operacije. Riba ali kuščar se za deset ali petnajst minut položi v vodo, v kateri je zdrobljen led, ali pa kar v led. Uspava se umetno, potem se položi na zdrobljen led in operacija se izvrši, ko žival spi, brez vsakega anestetičnega sredstva. Dr. Parker pravi v svojem poročilu, da živali v normalni temperaturi laboratorija prav hitro okreva od svojega "ledenega spanja" in da ni bilo v nobenem slučaju opaziti nobenih neugodnih posledic. Glavna pridobitev je v tem, da ni treba čakati, da polagoma izginejo posledice mamila, ki se rabijo pri operacijah. Po teh izkušnjah misli dr. Parker, da bo mraz lahko nadomestil anestetiska sredstva, ki vplivajo na nekatere bolnike zelo neugodno, včasih celo kritično, tudi pri ljudskih operacijah. Kar sta zdravnika v Philadelphiji dosegla pri svojih bolnikih, ga prepričuje, da ni v metodi nobene nevarnosti in da bi operacije v "ledenem spanju" postale mnogo bolj enostavne za bolnika in za zdravnike kot so sedaj.

“Stari kraji” v Ameriki

AMERIKA JE, kot je znano, velik kotel, v katerem se ljudstva vsega sveta tope in predelujejo v Amerikance. Ni dvoma, da je v tem mnogo resnice; razmere vedno vplivajo na ljudi in vsakdo se kolikor toliko prilagodi zahtevam dežele, v kateri je našel dom, ali vsaj to, kar se navadno označuje za dom. Če se starih vedno drži nekaj tiste zemlje, na kateri so bili rojeni, tudi če bi to včasih radi zatajili, se pa mlajših vedno bolj oprijema to, v kar so zašli in zlasti, v čemer so vzgojeni.

Vendar pa bi bilo napačno misliti, da Amerika res vse brez izjeme uniformira in “standardizira” in da se tu ne najde nič, kar bi spominjalo na Evropo, Azijo, Avstralijo, Afriko—od koder so pač prišli vsi nešteti “novi Amerikanci.” Amerika vpliva na priseljenke, toda priseljenci vplivajo tudi na Ameriko in tako nastaja tukaj nekaj popolnoma novega, narod, ki ni ne anglosaksonski, dasi mnogi mislijo, da je, ne latinski, sploh nikakršen starokrajski, ampak ima karakteristične znake vseh, nekaterih v večji, drugih v manjši meri. V tem morju amerikanstva, ki stremlji v neko novo enotnost in se ji polagoma približuje, pa najdemo otoke, ki se zde kakor kosi starega sveta, po nekakšnem čudnem naključju prenešeni preko morja in ohranjeni v svoji nekdanji prvotnosti kakor vzorci tujih krajev; človek bi se včasih zmotil in mislil, da imajo države onkraj morja tukaj svoje kolonije, ki ne spadajo pod nobeno ameriško oblast.

Taka skrajnost se pač ne opazuje v vsakem slučaju. V nekaterih krajih so se priseljenci popolnoma asimilirali in postali v vsakem oziru Amerikanci, vendar pa ohranjujejo še po mnogih generacijah nekatere stare šege in običaje in zavest njihovega porekla je med njimi tako živa, da jih drugi ljudje označujejo po narodnosti njihovih dedov, tudi če so že pozabili na jezik svojih prednikov. V državi Michigan, ob michiganskem jezeru je majhno mesto, imenovano Holland. Že ime pove, da so ga osnovali Nizozemci. Mnogo naselbin v tem kraju, ki mu je Grand Rapids nekakšno središče, je bilo spočetih od ljudi te narodnosti in zlasti po deželi še sedaj marsikaj spominja

na njihovo domovino. Holland pa postaja glasovit. Pred leti so tam začeli gojiti tulipane in vsako leto meseca maja prirejajo slavnost teh cvetlic, ki jih na Nizozemskem sade na ogromnih poljih, po cele četvorne milje velikih. V malem Hollandu s približno štirinajst tisoč prebivalci cveto tedaj tulipani po vseh ulicah, v mestnem parku, na vsakem praznem prostoru. In vsako leto prihaja več tujcev, gledat to lepoto, tako da včasih v mestu ni dovolj prostora za vse goste in gredo mnogi v bližnja mesta, da dobe kosilo ali večerjo. V tem času dobi celo mestece nizozemsko lice. Dekleta v narodnih nošah in lesenih cokljah umivajo ulice kakor je nekaj bila navada v Amsterdamu in Rotterdamu, plešejo se nizozemski plesi, na slavnost so vabljeni znani govorniki—pred par leti je na primer Norman Thomas otvoril slavnost—prodajajo se leseni “čevlji” in gosti se počutijo kakor v deželi kanalov in tulip.

Po vseh teh mestih so priseljenci in njihovi potomci znani kot “Dačmani,” tudi če so popolnoma amerikanizirani in dasi po večini teh naselbin Nizozemci niso več v večini, se njih vpliv povsod pozna—v javnem in v privatnem življenju.

Ali hočete vedeti, kako žive Švedi? Ni vam treba potovati v Stockholm. V raznih krajih Amerike jih najdete, ne le pomešane z drugimi narodnostmi, ampak v naselbinah, ki imajo popolnoma švedsko obeležje. Taka mala švedska je na primer v severnem kotu države Maine in cesta U. S. 1 vas pripelje naravnost tja. Odtod zavije državna cesta 161 med hribe in jezera in borove gozdove, o katerih pravijo, da so prava švedska krajina. Tam je pet naselbin, katerih imena ne pripuščajo nobenega dvoma o njihovih začetnikih. Imenujejo se Jaemtland, Vaestmanland, Rista, Stockholm in New Sweden. Okrog dva tisoč Švedov živi v tem kraju. Med seboj govore švedsko, hiše imajo na švedski način, njihova kavarna se imenuje Kaffestugan in njihovo domače življenje je tako kakor na švedskem.

Škote vidimo, kadar imajo kakšno slavnost, skoraj po vseh večjih ameriških mestih, toda če hočete videti malo škotsko deželo, poj-

dite na otok Princa Edvarda ali pa k rtu Breton. To je pač nekaj več kot dva tisoč milj od New Yorka, toda v Ameriki je, ampak vse je kakor na Škotskem, Prebivalci se bavijo večinoma z ribolovom. To vam takoj povedo mreže, ki so razobešene po vseh teh vaseh, nikakor ne podobnih ameriškimi naselbinam, temveč povsem enakih škotskim malim mestom; ulice so tlakovane s kamnom kakor so bile včasih tudi pri nas, nadstropja hiš segajo čez pritličje kakor recimo v Glasgowu in celo krajina spominja na Škotsko. Ob svojih praznikih se oblečejo v znano škotsko nošo, plešejo svoje starinske plese, igrajo svoje narodne igre in godba jim igra na mehove. Največjo slavnost imajo vsako leto meseca julija v Antigonishu, kjer se zbera z vseh otokov in kamor pridejo krdela celo iz Nove Škotske. Takrat odmevajo pesmi v galskem jeziku in vse je kakor je bilo stoletja na Škotskem, tako da Amerikanec, ki pride tja na obisk, pozabi, da je v Ameriki. In dosti jih prihaja, dasi so hoteli neznani. Ampak v privatnih hišah v Cheticampu, Pleasant Bayju, Cape Northu, Dingwallu, Neil's Harbourju in v severnem in južnem Ingonishu se vedno dobe sobe in škotska hrana. Seveda, če bi se zanimanje povečalo in število obiskovalcev, ki so vajeni ameriškega komforta pomnožilo, bi se morale tudi te naselbine modernizirati in najbrže bi kakšna podjetna ameriška družba začela zidati hotele z najmodernejšo opremo. Ampak to bi pokvarilo sliko male Škotske.

Angleška je kajpada vsa severna Amerika razen Mehike. Tako navadno mislijo in se motijo. Odštevi jezik je tukaj prav malo angleškega in še o tem pravijo, da ga Angleži ne razumejo in Mencken sploh ne priznava, da je še angleški. Če hočete videti kaj Anglije, ne da bi hodili čez morje, kar sedaj res ne bi bilo prijetno, morate posetiti Kanado. S tem ne mislimo, da je Kanada angleški dominij, kar ve vsakdo in da jo je zaradi tega smatrati za kos Anglije. V splošnem je bolj podobna Zedinjenim državam kot svoji "materi zemlji." Toda če greste v Ottawo, Victorijo ali Vancouver se boste počutili precej kakor v Londonu ali Liverpoolu. Policisti so oblečeni in se vedejo kakor tam, mnogo stavb, zlasti javnih spominja na Britanijo, čaj je v časteh in jezik, ki ga ljudje govore, je angleški, ne ameriški. Po restavracijah boste na jedil-

nikih našli marsikaj neznanega in marsikatera šega se vam bo zdela tuja.

To je seveda moderna Anglija. Če pa hočete spoznati ono iz Shakespearjevih časov, jo tudi najdete. Okrog rta Hatteras so naseljeni Angleži, ki so še danes to, kar so bili pred stoletji. Treba je, da se odpeljete do Norfolka in od tam s prevozno ladjo preko oregonskega zaliva do mesta Mantao v Severni Carolini. Tam je pač najbolje, da dobite vodnika, zakaj cest, kakršnih smo vajeni skoraj povsod po Zedinjenih državah, ni in če greste tja s "karo," bo dobro, da izpustite mnogo zraka iz obročev, ker menda veste, kaj pomeni vožnja po globokem pesku. Preko polotoka greste v južni smeri in tako pridete do vasi Hatteras, ki se vam bo najbrže zdela zaspana po vsem vrvenju in hrušču naših mest. Lesene kočice so na stebrih, za obleke rabijo večinoma domače platno in sukno, love ribe in trdijo, da ni na vsem svetu boljšega ribolova in govore jezik, kakršnega so v Angliji govorili v časih, ko je Shakespeare pisal svoje nesmrtnne drame.

Ali vas zanima švica? — V alegenskih gorah blizu Charlestona v Zapadni Virginiji je vas Swiss, kjer so naseljenci ohranili svoje starinske navade, pojo stare švicarske pesmi, jedo švicarsko hrano, se oblačijo v švicarsko nošo in govore švicarsko francoščino in nemščino. In če greste s temi ljudmi po ozkih stezah v hribe, je kakor da hodite po švicarskih Alpah.

O—da ne pozabimo na Francijo. V Kanadi je mnogo Francozov, tako da je v kanadskem parlamentu francoski jezik enakopraven z angleškim. Ampak če hočete pravo Francijo, jo najdete v evangelinskem okraju v Novi Škotiji. V dolžini kakšnih tridesetih milj ob fundijskem zalivu najdete vasi, kjer govore francoščino in bourbonskih časov. Če hočete videti francosko mesto, morate obiskati Quebec, če pa vas mika francoska Bretanija, pojdite na polotok Gaspé. Pečine na obrežju se vam bodo zdele kakor da so prenešene iz tega francoskega kraja; gorske strmine so videti kot da so odsekane, sploh vam daje ves kraj občutek kot da ste na Bretonskem. To je brez dvoma razlog, da so se ti ljudje naselili prav tukaj. Srečali boste kmete, na dvokolnih vozovih, v katere so vpreženi voli, v vaseh boste videli ženske, ki pečejo v starinskih pečeh na

prostom in mnogo ribičev, ki suše polenovko po velikih rešetih na produ.

Tudi Norveška je tukaj, severno in južno od meje med Minnesoto in Iowo jih je menda največ skupno naseljenih. Tu so naselbine Spring Grove, Caledonia, Hokah, Mabel in Prosper v Minnesoti in Decorah v Iowi, kjer se splošno govori norveški jezik in žive ljudje po starih norveških navadah.

Čista grška naselbina je v Tarpon Springu v Floridi. Ti ljudje love gobe, njihove barve so barvane kakor na Grškem pred stoletji, med seboj govore grško, ob praznikih oblečejo narodno nošo, nekam podobno albanski ali črnogorski z opankami, ki imajo navzgor zavihane palce, z dolgimi nogovicami in kratkimi krili, podobnimi onim, ki jih nosijo baletke.

Nemških naselbin je po Ameriki mnogo; tudi po velikih mestih so skoraj čisto nemški otoki, s prodajalnami, v katerih se dobi nemško blago, z restavracijami, v katerih se servira nemška hrana in kjer se komaj sliši drugačna kot nemška beseda. V New Yorku, Chicagu, Milwaukeeju in drugod so včasih imeli nemška gledališča in dobre nemške orkestre; ti so večinoma izginili in boljše gledališke in oprne družbe so v zadnjih dvajsetih letih imele materijalno zelo slab uspeh. Ampak v splošnem je življenje po teh naselbinah postalo neprijetno, odkar so v Nemčiji prišli naciji na krmilo in bi radi regimentirali tudi vse ameriške Nemce.

Pestra je Amerika in to je dobro. Kjer se ohranjujejo stare šege in jeziki staršev brez šovinizma, se s tem ustvarja mala slika sveta, kakršen naj bi bil, pisan in tolerant. Če more toliko raznih narodov živeti na tej grudi, ne da bi se vzajemno napadali in hoteli drugega požreti, je to zgled, da bi bilo lahko tako povsod po svetu.

* *

Tudi Slovenci so prinesli v to deželo mnogo svojega; marsikaj je pobledele ali popolnoma izginilo, mnogo se je ohranilo. V narodnih domovih, Delavskih centrih, v številnih organizacijah pulzira slovensko življenje. Kaj bi nam naši čitatelji znali povedati zanimivega o teh otokih v ameriškem morju?

Anton Debeljak:

Pomladni sonet

Glej, v misli praskam jamskih sten skralup
pa starih rezb in risb živalskih iščem,
nastalih dvajset tisoč let pred Kriščem,
ko praded bival z mamutom je vkup.

Iz budnih sanj me dete zdrami z vriščem:
ograda in livada — zelen up,
raz drevje se peštrí milijon obljub,
bodočnost klije našim bivališčem.

Trpini dedi, ste kdaj presedlali,
ste s sili vzeli nov si jezik, dušo?
Se boste kdaj, zanamci, v tuje vdali?

Greni me misel, preden grem pod rušo:
Več tisoč let biló je ljudstvo zvesto
si laglje, nego zdaj ostane dvesto.

NEKI SENATOR je enkrat na neki medklic, ki mu ni bil všeč, odgovoril: "Kar koli morete reči o meni, res je pa le, da so vse moje duševne sposobnosti zbrane, kadar pridem v senatsko zbornico." — "Pa v čem je razlika?" je odvrnil oni, ki je bil naredil medklic.

NASIM NAROČNIKOM

Vsem, ki vam je že naročnina potekla in ste jo že obnovili, se uprava "Cankarjevega glasnika" iskreno zahvaljuje za kooperacijo. Vi, zvesti naročniki ste tisti, ki omogočate Cankarjevi ustanovi, da še nadalje izdaja leposlovno revijo "Cankarjev glasnik." Ne smemo pa pozabiti naših prijateljev v organizacijah ali posameznih, ki nabirajo ali pa prispevajo v tiskovni fond. Tiskovni fond je nam v veliko oporo ker izkrijemo razliko naših obveznosti.

Ponovno pa prosimo vse tiste naročnike, ki vam je že naročnina potekla, da jo takoj, kakor hitro je vam mogoče obnovite. Zavedajte se, da uprava Cankarjevega glasnika mora plačevati svoje obveznosti regularno. In ni nič več kot pošteno, da vi poravnate svoje napram Cankarjevemu glasniku.

Mi razumemo položaj in nismo nič vsiljivi napram tistim našim naročnikom, kateri se nahajajo v resni denarni krizi. Nič se nam pa ne dopade, da se daje dolarje za nepotrebne — včasih za škodljive stvari, za naročnino na Cankarjev glasnik je pa vse polno izgovorov, pa nobenega dolarja.

Če hočemo biti kulturni, moramo širiti kulturo in izobrazbo in zanjo tudi nekaj žrtvovati. Sodelujte z nami in mi bomo z vami in vsi bomo zadovoljni z uspehom.

Upravništvo "Cankarjevega glasnika"

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje)

A gospod ga je ustavil: "Saj se ti še ne mudi.
Glavno pride; brez prisege pravega vojaka ni" ...
Vsi so v red se povrstili, vsak je dvignil prste tri
in prisegel, da prelival za cesarja rad bo kri.

Bila ura je slovesna. Čuden strah je polnil zrak,
ko iz prostega meščana tu postajal je vojak.
Dolga bila je prisega in skrivnostna kakor smrt,
kot da vsaka bi beseda ti kazala grob odprt.

Vojna, boji, bitke, praske — vse se je lovilo v ples
in poslušnost brezpogojna godla svoj napev je vmes.
Iz nižave preponižne sega lestev do neba,
komaj vzpne pogled se skromni do meglene vrha.

Tam v oblakih sam je cesar; v soncu krona se žari.
A pod njim so generali, slavni in mogočni vsi.
Niže doli po stopnicah oficirji se vrste —
zlate in srebrne zvezde na vratovih se blešče.

Vsem prisega zdaj pokornost, dasi jih še ne pozna.
Bodisi na suhi zemlji, v zraku, ali sred morja,
v miru, v bojih in viharjih, ko pekel se razdivja,
kar ukažejo gospodje, brez vprašanja naj velja.

Jezik slepo je ponavljal vse, kar čital je gospod.
mislil blodile, nemirne, so v daljavah — kdove kod.
Pol umeven, pol nejasen je besed ostal pomen,
zunaj pa se svet smehljal je, jasen, svež in ves zelen.

V sobi bilo je zatohlo, v kote se zaril je mrak,
lena trudnost je prepredla gosti, dremajoči zrak.
Nič ni bilo več slovesno, le še mučno in pusto;
v glavah mislim, v prsih pljučam je postajalo težko.

Ko je z zadnjo bil besedo za vojaka vsak spoznan,
Drejče je na zrak pohitel in pozdravil beli dan.
Drugi vriskali in peli so po mestu vsem na glas
in z dekleti — vsak po svoje — so imeli kratek čas.

Njega gnalo je v prirodo, da si čelo ohladi,
zbgane si misli zbere in jih v glavi uredi.
Hodil je po dolgih potih — komaj da je vedel, kod,
kot da vozi brez krmila in brez jader v megli brod.

V gozdu pa mu je odleglo; tukaj mir je bil doma
in utrujena se duša ga napila je do dna.
Tu ne rastejo zidovi; streha modro je nebo,
v hramu tem, prelesti polnem, srcu nikdar ni tesno...

Sedel je, naslonil glavo na prijateljsko drevo,
dihal je dišave gozdne, barve pilo je oko,
zbor neštetihi drobnih pevcev je uživalo uho
in spokojnost je objela s svojo roko ga mehko.

Pajčolan neviden splaval iz skrivnostnih je višav,
legel na oči, zavil ga v plašč čarovniških vonjav.
Sanje so na lahkih krilih ga odnesle v rodno vas
in priklicale nazaj mu let otroških blagi čas.

Vse je bilo kakor nekdanj, ko ni bilo nič skrbi.
V nedogled se širi polje, zdi se, da mu meje ni;
zlato žito v lahmem vetru kakor morje valovi,
potok poje svojo pesem, druga v logu tam šumi.

Vsepovsod kipi življenje: cvrček se je v zemljo skrtil,
roj čebel se je na ajdi sladkega medu napil,
čmrl brenči kot da bi strašil, ptičjih pesmi poln je zrak,
a po noči se oglašja smešni žabji zbor iz mlak.

V pestri družbi že od davna Drejče vsakega pozna.
Veverica, dolgorepka brez strahu s ž njim igra;
črni kos se je privadil — včasih rad kaj pokramlja,
škvorec pa ga pride vprašat, ali kaj drobtin ima.

Polž roge mu dolge kaže, kadar mu povelje da,
srako zmerja, češ da krade in da to je vse, kar zna,
a škrjanca pevca hvali, ker mu petje gre v srce
in povesti čudovite iznad hribov mu pove...

Ni otrok več. Plug, motika — to so mu igrače zdaj.
Seme v zemlji, čista njiva, sonce, dežek — pa bo raj.
Polje ni tako veliko kot se zdelo je nekdanj;
par oralov — za potokom se pričinja drugi kraj.

Kdo vprašuje? — Kopaj, orji, pa kar dalo bo nebo;
svoj na svojem gospodari, pa te nikdar strah ne bo.
Glej, kako je vse zeleno in kako se smeje dan!
Zdrav si, mlad si, sin kmetije in mogočna ti je dlan.

Ej, mladost je čas veselja; ukaj, poj, dokler je čas,
saj je lepa in prijazna tvoja mala, bela vas.
Zala tukaj so dekleta, pravo najdeš tudi ti,
ki te srčno bo ljubila in sladila tvoje dni...

Sanje, sanje...! Lepe slike, a ubežne kakor dih...
Zbudil se je in začudil kakor stoletni menih.
Kje je bil in kje sedaj je? Kaj je res in kaj je san?
Vas domača, ti si daleč, tukaj tvojih ni poljan.

Kdor poslal mi je te sanje, hvala mu iz dna srca.
A resničnost je drugačna, trda so življenja tla.
Trdno pas pritegni, Drejče. Vrata nov odpira svet;
ne poznaš ga, ne razumeš in novinec v njem boš spet.

(Dalje prihodnjič)

Za gospodinje

Ledena pomarančna torta.

Ta torta ima prednost, da je ni treba peči, ampak se dovrši v ledenici ali v hladilniku. (Te vrste tort imenujejo Ice box cake, ali Refrigerator cake.)

Potrebuje se

šest jajc
žličico želatina
dve žlici pomarančnega soka
žlico limoninega soka
lupino treh pomaranč
pol funta masla
poldrugo kupico sladkornega praška
četrt žličice soli
dva tucata piškotov (imenovanih lady fingers)

Loči beljake od rumenjakov.

Vmešaj (cream) maslo, dodaj polovico sladkorja in dobro vtepi, da bo lahko in penasto. Dodaj rumenjake, enega za drugim in vsakega posebej vmešaj; potem dobro stepi.

Zmešaj želatin s sokoma in z nastrgano lupino ter stopi na vrhu vrele vode. Ko je želatin popolnoma raztopljen, dodaj to maslu. Posoli beljake in naredi iz njih trd sneg ter vtepi vanj ostali sladkor.

Obloži model od znotraj s piškoti, da se bodo tiščali drug drugega. (Če so piškoti dvojni kot jih večinoma delajo, jih razdeli.) V ta piškotni krog vlij polovico maslene zmesi; pokrij to z nadaljnjimi piškoti.

Torta je s tem gotova in gre za 24 ur v hladilnik. Preden jo rabiš, razloži na vrh lepo koščke pomaranče in pokrij s stepeno smetano.

Priprosta rahla torta.

(Sponge cake.)

Ta torta se naredi na zelo enostaven način.

Potrebuje se

eno in tri četrt kupice sladkorja
pol kupice vode
šest beljakov
šest rumenjakov
kupica tortne moke
dve žlici limoninega soka
žličica pomarančne dišave (orange extract)
žličica tatarne začimbe (cream of tartar)

Vsuj sladkor in tartarno začimbo v vodo in kuhaj; kadar se naredi nit, če dvigneš zmes iz ponve, je dovolj kuhano. Stepni rumenjake in počasi vlijav tekočino nanje. Naredi iz beljakov sneg in mu dodaj limonin sok in pomarančno dišavo. Vmešaj dobro presejano moko v rumenjake in primešaj to beljakom. Peči v zmerni pečici, 325 st. F. tri četrt do ene ure.

Ta torta se lahko peče v navadnem modelu in ne potrebuje vdolbine v sredi.

Rahla torta.

Drug način za te vrste tort je sledeči:

pet jajc
sok in nastrgana lupina pol limone
kupica presejanega sladkorja
kupica presejane tortne moke
četrt žličice soli

Stepi rumenjake, da se zgostijo in dobe limonino barvo. Dodaj limonino lupino in sok ter vtepij dalje, da bodo rumenjaki zelo gosti. Stepni beljake; sneg naj bo trd, pa ne suh. Vsipaj sladkor prav po malem na beljake in ga na rahlo vtepij. Primešaj rumenjake. Presej moko in sladkor skupaj in polagoma vsipaj to na jajčno zmes. Vmešaj prav na rahlo, toda pazi, da bo moka res vmešana in ne ostane na kupčkah.

Vlij testo v model kakor za potice, ne da bi ga namazala. Malo stresi, da ne ostanejo v testu preveliki zračni mehurji. Peči eno uro v zmerni pečici, 325 st. F. Kadar vzameš torto iz peči, obrni model in pusti, da se torta tako ohladi, preden jo serviraš.

Ta torta se navadno ne reže z nožem, temveč se raztrga z dvema vilicama na kose; nekatere gospodinje se pa vendar poslužujejo zobčastega noža, ampak pri rezanju je treba previdnosti, da se rahla torta ne stlači.

Želatin.

Dr. George B. Ray z brooklynske medicinske šole naznanja, da je navadno želatin brez vsake primese nenavadno uspešno sredstvo za povišanje telesne energije. Prvo idejo za to mu je dal dr. Boothby z glasovite Mayove klinike, ki je opazil, da mu hrana, v kateri je glicin, daje moč in vztrajnost. Potem je dognal, da je taka hrana izvrstno sredstvo za dviganje telesne energije bolnikom, katerih mišična moč je nenavadno opešala. Toda sam glicin se jim ni mogel dajati kot zdravilo, ker vpliva neugodno na želodec. Nato je dr. Ray začel eksperimentirati. Na tla je pritržil bicikel, katerega zadnje kolo je spojil z električnim generatorjem, tega pa z različnimi električnimi svetilkami in merilom, ki je natančno kazalo, koliko energije je vsak vozač porabil na kolesu. Vsak dan je s svojimi pomočniki zabeležil, koliko "dela" je vsak jahač mogel opraviti. Po tridesetih dneh jim je začel dajati glicin. Ker pa jim iz prej navedenega razloga ni mogel dajati čistega, je rabil navaden želatin. (Ta se ne sme zamenjati z znanim praškom, imenovanim Jello.) Uspeh je bil presenetljiv; moški so imeli svojo energijo več kot podvojeno. Vsak dan so dobili po šest-

deset gramov želatina v pomarančnem ali limoninem soku in sicer po trideset gramov (eno unčo) v osmih unčah soka. Ko so nekaj časa uživali želatin, se jim je energija skoraj nezasišano dvigala. Za čudo pa ženskam želatin ni pomagal. Dr. Ray razlaga to dejstvo s tem, da žensko telo ne more nabirati kreztina in ga shraniti. Zakaj je to, je še neznan.

Da bi dognal, ali ni morda sadni sok tako povoljno vplival na moško energijo, je dr. Ray za nekaj časa opustil želatin in jim dajal le sok. Takoj je njihova energija zopet padla. Ko je zopet pomešal želatin v sok, je kar poskočila. Tudi na splošno zdravstveno stanje moških je uživanje zelo ugodno vplivalo. Po daljših poizkusih je prišel dr. Ray do zaključka, da je čisti želatin, nepomešan s sladkorjem, tartarično kislino, dišavami in barvili izvrstno sredstvo za dviganje energije v slučajih oslabelosti in utrujenosti.

Ker se mnogo desertov prireja z želatinom, je dobro, imeti to na umu in kjer je mogoče, rabiti želatin brez primes.

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 8. avgusta do 20. septembra 1939:

Dr. št. 142. SNPJ, Cleveland, Ohio	\$ 10.00
Mrs. Math Petrovich, Cleveland, O.	1.00
Mrs. Ivan Beniger, Cleveland, O.	3.00
John Rome, Cleveland, O.	.50
Anna Grill, Cleveland, O.	1.62
Mrs. John Rebol, Bridgeport, O.	1.00
Frank Petek, Cleveland, O.	1.00
John Krizmančič, Cleveland, O.	1.00
Joseph Kes, Cleveland, O.	.50
Mrs. Frank Krančevich, Cleveland, O.	.40

\$ 20.02

Nabrala Mrs. Jos. Hrvatin:	
Louis Mohar, Cleveland, O.	\$ .10
John Beniger, Cleveland, O.	.10
Marie E. Little, Cleveland, O.	.10
Pauline Jansa, Cleveland, O.	.20
Fannie Udovich, Cleveland, O.	.10
Joseph Hrvatin, Cleveland, O.	.25
Joseph Jaklin, Cleveland, O.	.25
Elsie Spoler, Pittsburgh, Pa.	.25
Paul Klun, Pittsburgh, Pa.	.25

Matt Spoler, Pittsburgh, Pa.	.25
Helen Zadell, Cleveland, O.	.10
Mary Grmeček, Cleveland, O.	.10
Jennie Belay, Cleveland, O.	.10
Helen Grmšek, Cleveland, O.	.10
Joseph Irman, Akron, O.	.25
John Grile, Cleveland, O.	.25
John Ivančič, Euclid, O.	.50
Joe Fabjančič, Cleveland, O.	.25
John Krebel, Cleveland, Ohio	.25

\$ 3.65

Nabral Ludvik Medvešek:

Joseph Plevnik, Cleveland, O.	\$ 1.00
Joseph Pintar, Cleveland, O.	.50
Joseph Ban, Cleveland, O.	.50
Lowrenc Burger, Cleveland, O.	1.00
Louis Sadar, Cleveland, O.	.50
Frank J. Svirgel, Cleveland, O.	.50
Louis M. Kolar, Cleveland, O.	1.00

\$ 5.00

Nabrala Mrs. Tratnik:

Frances Pirnat, Cleveland, O.	\$ .10
Lopise Kozan, Cleveland, O.	.10
Josephine Tratnik, Cleveland, O.	.10

\$ .45

Nabral Felix Strumbel:

Felix Strumbel, Cleveland, Ohio	\$ 1.25
Joe Susnik, Cleveland, O.	.50
Joseph Babnik, Cleveland, O.	.50
Ivan Babnik, Cleveland, O.	.50
F. Kovatz, Cleveland, O.	.25

\$ 3.00

Nabral Anton Jankovich:

Dr. Andrew Furlan, Waukegan, Ill.	\$ 1.00
Anton Celarec, Waukegan, Ill.	1.00

\$ 2.00

Skupaj v tem izkazu	\$ 34.12
Zadnji izkaz	349.52

Skupaj od 20. dec. 1938 do 20. septembra 1939 ... \$383.64

Odbor Cankarjevega glasnika se darovalcem in nabiralcem iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

GOSTILNA

De Old Hyland Club Inn

1615 WEST 117th STREET
LAKewood 9664

Schuster-Hribar, lastnika

Vabimo, da posetite ob večerih naše zanimive in užitka polne predstave.

Prvovrstna godba za ples.

Pijače se točijo do 2:30

zjutraj

Čestitke

DR. L. J. PERME

15619 Waterloo Road

MR. in MRS. LOUIS BOSNAR

lastnika

3774 EAST 93rd STREET

Imamo prvovrstno pivo, vino in okusen prigrizek. Se priporočamo za obisk.

Organizacija PROGRESIVNIH SLOVENK AMERIKE

vabi v svoj krog vse zavedne žene in dekleta. Kjer še ni krožka stopite skupaj in ga organizirajte, kjer je že krožek, pristopite v njega.

Za vse potrebne informacije pišite na gl. tajnico:

16122 Huntmere Avenue

MARY DURN

Cleveland, Ohio

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACTS OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AND MARCH 3, 1933.

Of Cankarjev Glasnik published monthly, at Cleveland, Ohio, October, 1939.

State of Ohio,)
)ss.
County of Cuyahoga,)

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Mr. Louis Zorko, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Cankarjev glasnik and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, as amended by the Act of March 3, 1933, embodied in section 537, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are:
Publisher Cankar Foundation, Cleveland, Ohio.
Editor Mr. Etbin Kristan, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Managing Editor: Etbin Kristan.
Business Managers: Louis Zorko, 6411 St. Clair Avenue, Cleveland, Ohio.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given.)

Cankar Foundation is an organization operating on non-profit basis.
Louis Kaferle, Pres., 19308 Shawnee Ave., Cleveland, Ohio.
Vatro Grill, Vice Pres., 6231 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Louis Zorko, Sec'y, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Joseph Franceskin, Treas., 15813 Trafalgar Ave., Cleveland, O.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) There are none.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the twelve months

preceding the date shown above is (This information is required from daily publications only.).

Louis Zorko, Manager.

Sworn to and subscribed before this 25th day of September, 1939.

Vatro J. Grill, Notary Public.
My commission expires January 15, 1940.

JEZERA MESTO LEDENIC

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

metodam, ko je hladilna industrija tako napredovala?

Odgovor na to vprašanje je enostaven. Če se vzame v poštev, kakšne ogromne zaloge bi bile potrebne zlasti v slučaju vojne, če se hoče vsemu prebivalstvu zagotoviti dovolj hrane, bi bilo za to potrebno toliko skladišč z vsemi hladinimi napravami, da bi bila cena zidanja, ureditve in vzdrževanja velikanska, morda celo nedosežna. Take stavbe bi zahtevale izredno mnogo prostora. Tudi mnogo časa bi minilo, preden bi bile dograjene, medtem ko se tanki izdelajo v primeroma kratkem času. Miši, podgane, vsakovrstni hrošči in drugi škodljivci so popolnoma izključeni. Živež ne izgubi vage in ostane vedno svež. Povrh vsega tega pa ima ta način shrambe še posebno veljavo v vojnem času, kadar mečejo letala bombe v mesta in vasi in uničujejo ne le arzenale in vojaška skladišča, ampak tudi civilna bivališča in celo bolnišnice.

Poizkusi so dokazali, da je tank, ki je zasidran 125 čevljev pod vodo neviden, tudi če leta bombnik prav nizko. Če bi bomba slučajno eksplodirala v bližini tanka s tekočino, ne bi povzročila škode. Sto deset funtov težko bombo so vrgli tako, da se je razpočila v globočini 52 čevljev, le 22 čevljev od tanka, eksplozija pa ga ni nikakor poškodovala. Švicarska vlada še nadaljuje poizkuse, da dožene, ali je kaj več nevarnosti za tanke z žitom. Gotovo pa je že sedaj, da je tudi za ta skladišča več varnosti pod vodo kot kjer koli na suhem.

Izrečena je bila bojazen, da bi velika zaloga hrane v Švici lahko podražila kakšnega diktatorja, da bi jo napadel, zlasti ker je v Nemčiji, kjer imajo najmanj spoštovanja za pogodbe in nevtralnost že pred izbruhom vojne primanjkovalo hrane. Toda ta skladišča pod vodo so bolj skrita kot če bi bila zidana v hribih. Le izredno malo ljudi ve natančno, kje so tanki zasidrani in nobenemu napadalcu ne bi koristili, tudi če bi okupiral vso Švico. In to vedo tudi nervozni sosedi, katerim se ceče sline po švicarskih zalogah.